

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ**

Кафедра фінансів та обліку

**ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ ДОХОДІВ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
ЗАЛЕЦЬКОГО Ігоря Васильовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ШТАНГРЕТ Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«20» березня 2024 р., протокол № 10
завідувач кафедри фінансів та обліку,
доктор економічних наук, професор

_____ **Степан МЕЛЬНИК**

Львів
2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання
Кафедра фінансів та обліку
Освітній ступінь «магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК
«20» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАЛЕЦЬКОГО Ігоря Васильовича

1. Тема роботи «Дестабілізуючі тенденції розвитку економіки та їх вплив на легалізацію доходів»

керівник роботи ПАЦУЛА Ольга Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент
затверджені наказом ЛьвДУВС від «17» листопада 2023 р. № 1403 о/с

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» березня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи. Законодавчі та нормативно-правові акти з питань протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, наукова література присвячена питанням дестабілізуючих тенденцій розвитку економіки та їх впливу на легалізацію доходів, дані статистичних видань та інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). Дослідити суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки; визначити загальні підходи до вивчення взаємозв'язку між процесами економічного розвитку та легалізації доходів; проаналізувати законодавче та правове забезпечення економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів; здійснити аналіз сучасних тенденцій економічного розвитку України; зробити оцінку змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки; визначити вплив дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів; дослідити закордонний досвід протидії легалізації доходів; обґрунтувати пріоритетні напрями протидії дестабілізуючим тенденціям розвитку економіки в умовах воєнного стану.

5. Перелік графічного матеріалу (рисунок, таблиці).

Основні показники сталого економічного розвитку; класифікація основних факторів, які сприяють дестабілізації економічного розвитку; взаємодія між процесом легалізації доходів та економічним розвитком; місце легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом в системі економічних відносин; нормативно-правова основа розвитку економіки України; законодавча основа протидії тінізації доходів; обсяг валового внутрішнього продукту України за період з 2013 по 2022 роки; індекс споживчих цін в Україні у 2013-2022 рр.; номінальна та реальна заробітна плата в Україні у 2014 - 2022 рр.; індекс якості життя в Україні у динаміці за 2014 - 2023 рр.; рівень тіньової економіки та ВВП в Україні, 2013-2022 рр.; індекс сприйняття корупції в Україні у 2013-2023 рр.; державний борг України, 2013-2023 рр.; динаміка зміни структури державного бюджету України (2008-2022 р.р., млн. грн); дефіцит державного бюджету України, 2013-2023 рр.; динаміка кількості повідомлень про підозрілі фінансові операції,

які надійшли до Держфінмоніторингу у 2015-2022 рр.; динаміка тіньового фінансового потоку з України у 2013–2018 рр.; динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України та round tripping інвестицій у 2013–2022 рр.; обсяги легалізованих коштів, отриманих внаслідок корупційних дій в Україні за період 2015-2022 років; індекс Джині в Україні протягом 2013-2020 років; співвідношення індексу споживчих цін та індексу якості життя в Україні у 2013-2023 рр.; індекс людського розвитку в Україні у 2013-2021 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ПАЦУЛА О.І.		
2	ПАЦУЛА О.І.		
3	ПАЦУЛА О.І.		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.12.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.01.2024	виконано
3	Написання другого розділу	01.02.2024	виконано
4	Написання третього розділу	01.03.2024	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	03.03.2024	виконано
6	Оформлення роботи	05.03.2024	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ЗАЛЕЦЬКИЙ І.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

ПАЦУЛА О.І.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Залецький І.В. Дестабілізуючі тенденції розвитку економіки та їх вплив на легалізацію доходів. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття наукового ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2024.

Обсяг роботи: 90 сторінок, 25 рисунків, 3 таблиці.

Досліджено основи теоретичного вивчення тенденцій, що сприяють дестабілізації економічного розвитку, та їх вплив на процес легалізації доходів; здійснено аналіз законодавчої бази економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів; розглянуто суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки.

Проаналізовано сучасні тенденції розвитку економіки України; зроблено оцінку змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки; досліджено вплив дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів.

На основі аналізу закордонного досвіду протидії легалізації доходів запропоновано пріоритетні напрями розвитку економіки в умовах воєнного стану.

Ключові слова: дестабілізуючі чинники, воєнний стан, економіка, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, розвиток.

ABSTRACT

Zaletsy I.V. Destabilizing trends in economic development and their impact on money laundering. Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 «Finance, Banking, Insurance and Stock Market». Lviv State University of Internal Affairs. Lviv, 2024.

The volume of work: 90 pages, 25 figures, 3 tables.

The basics of the theoretical study of trends that contribute to the destabilization of economic development and their impact on the process of legalization of income have been studied; an analysis of the legislative framework for economic growth and countering illegal legalization of income was carried out; the essence and content of destabilizing factors in the process of economic development are considered.

Current trends in the development of the economy of Ukraine are analyzed; an assessment of changes in the dynamics of income legalization as a factor affecting the stability of the economy was made; the impact of destabilizing trends in the development of the economy on the process of legalization of income is investigated.

On the basis of the analysis of foreign experience of combating the legalization of income, priority directions for the development of the economy in the conditions of martial law are proposed.

Keywords: destabilizing factors, martial law, economy, legalization of proceeds of crime, development.

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ, ЩО СПРИЯЮТЬ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ.....	10
1.1. Основна суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки.....	10
1.2. Загальні підходи до вивчення взаємозв'язку між процесами легалізації доходів і економічним розвитком	18
1.3. Законодавче та правове забезпечення економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ.....	34
2.1. Аналіз сучасних тенденцій економічного розвитку України.....	34
2.2. Оцінка змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки.....	47
2.3. Визначення впливу дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом	56
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	64
3.1. Закордонний досвід протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом	64
3.2. Протидія дестабілізуючим тенденціям розвитку економіки в умовах воєнного стану	69
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У контексті введеного в Україні воєнного стану з 24.02.2022 року все більше виникає питань, пов'язаних із реалізацією державної політики щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Процес відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, виникає як наслідок тіньової економіки, використання різних методів уникнення оподаткування, вивезення нелегально набутих коштів за межі країни та операції у міжнародних офшорних зонах. Це в цілому сприяє дестабілізації економіки України. Забезпечення сталого і ефективного розвитку економіки визначається як один із пріоритетів державної діяльності, а боротьба з легалізацією доходів є серйозною проблемою глобального та національного масштабу, яка потребує термінового вирішення і тим самим актуалізує тему дослідження.

Вивчення основ теоретичного вивчення тенденцій, що сприяють дестабілізації економічного розвитку, та їх впливу на процес легалізації доходів в Україні може мати кілька проблематичних аспектів:

1. Доступ до даних: одна з основних проблем - обмежений доступ до достовірних даних про тенденції розвитку економіки та доходів. Це може бути пов'язано з недостатньою транспарентністю в економіці, відсутністю незалежних джерел інформації або недостатньою обліковою звітністю.

2. Складність аналізу: великий обсяг даних та їх складність може ускладнити аналіз дестабілізуючих тенденцій і їх впливу на легалізацію доходів. Потрібні глибокі знання економічних теорій і методів аналізу, щоб відобразити та розібрати ці тенденції.

3. Варіативність факторів: дестабілізуючі тенденції можуть бути спричинені різними факторами, такими як політичні зміни, економічні кризи, корупція тощо. Аналізувати і враховувати всі ці фактори може бути складно і вимагати глибокого розуміння контексту.

4. Методологічні питання: підходи до вимірювання легалізації доходів можуть відрізнятися, що може призвести до різних висновків. Важливо ретельно

планувати методологію дослідження, щоб забезпечити його об'єктивність та надійність результатів.

5. Політичний тиск: Україна може зіштовхуватися з політичним тиском щодо розкриття істинного стану речей у сфері доходів та легалізації. Це може призвести до викривлення даних або обмежень у проведенні дослідження.

Врахування цих проблематичних аспектів є важливим при плануванні та дослідженні дестабілізуючих факторів та їх впливу на легалізацію доходів в Україні.

Наукова спільнота приділяє значну увагу аналізу факторів, що призводять до дестабілізації економіки, зокрема у працях вчених, таких як В. Галуцько, О. Золотова, В. Іванова, Д. Симак, О. Кудінов, О. Славута, В. Кириченко, Ю. Кузьменко, В. Пахомов, В. Пікалов, З. Варналій та ін. Та незважаючи на розмаїття наукових досліджень, питання визначення впливу дестабілізуючих факторів розвитку економіки на процес легалізації доходів в Україні, залишається невирішеним.

Мета і завдання дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи є вивчення та аналіз факторів, що сприяють дестабілізації економічного середовища, а також їх впливу на процес легалізації доходів, зокрема тих, що надходять шляхом злочинної діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки;
- визначити загальні підходи до вивчення взаємозв'язку між процесами економічного розвитку та легалізації доходів;
- проаналізувати законодавче та правове забезпечення економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів;
- здійснити аналіз сучасних тенденцій економічного розвитку України;
- зробити оцінку змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки;

- визначити вплив дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів;

- дослідити закордонний досвід протидії легалізації доходів;

- обґрунтувати пріоритетні напрями протидії дестабілізуючим тенденціям розвитку економіки в умовах воєнного стану.

Ці завдання допоможуть систематизувати та дослідити проблематику тенденцій, що призводять до дестабілізації економічного розвитку та їх впливу на легалізацію доходів.

Об'єктом дослідження є тенденції, що призводять до дестабілізації економічного розвитку та визначення їх впливу на легалізацію доходів.

Предмет дослідження складають окремі аспекти чинників, що дестабілізують економічний розвиток та їх вплив на процес легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Це може включати аналіз конкретних факторів, таких як корупція, економічна криза, політична нестабільність та їх вплив на рівень легалізації нелегальних доходів в економіці.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовувалися наступні методи та підходи:

1. Аналіз літературних джерел: вивчення та аналіз наукової літератури, статей, книг, тез та інших джерел, що стосуються теми дослідження.

2. Емпіричні дослідження: проведення опитувань, інтерв'ю, анкетування або аналіз статистичних даних для отримання конкретних даних та інформації про об'єкт дослідження.

3. Систематизація та узагальнення даних: аналіз та обробка отриманих результатів для визначення основних тенденцій та висновків.

4. Теоретичний аналіз: розгляд та оцінка теоретичних моделей, концепцій та підходів, що стосуються теми дослідження.

5. Логічний та аргументований підхід: використання логіки та обґрунтувань для формулювання тез, висновків та рекомендацій.

6. Експертні оцінки: врахування думки та оцінки фахівців у відповідній галузі щодо досліджуваної проблеми.

Ці методи дозволили отримати комплексний та обґрунтований підхід до вирішення поставленої проблеми в кваліфікаційній роботі.

Інформаційною основою кваліфікаційної роботи є наукові статті, монографії, дисертації, законодавчі акти, аналітичні звіти, статистичні дані, дані з результатів емпіричних досліджень, інтерв'ю з експертами та інша наукова література, що відображає сучасний стан та теоретичні підходи до вивчення дестабілізуючих чинників у розвитку економіки та їх впливу на легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом.

Наукова новизна одержаних результатів:

- проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку економіки України та визначено вплив дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

Основний зміст роботи. У першому розділі визначено основну суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки, окреслено теоретичні ракурси щодо зв'язку між процесами легалізації доходів та економічним прогресом та проаналізовано законодавче і правове забезпечення економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом. Другий розділ роботи присвячений аналізу сучасних тенденцій економічного розвитку України, оцінці змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки та визначенні впливу дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом. У третьому розділі кваліфікаційної роботи описується закордонний досвід протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом та визначаються механізми протидії дестабілізуючим тенденціям розвитку економіки в умовах воєнного стану.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний текст роботи складає 90 сторінок. Робота містить 25 рисунків, 3 таблиці. Список використаних джерел складається із 72 джерела.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ, ЩО СПРИЯЮТЬ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ

1.1. Основна суть та зміст дестабілізуючих факторів у процесі розвитку економіки

Сучасні виклики та проблеми, пов'язані із забезпеченням макроекономічної стабільності та реформуванням практично всіх сфер економіки, регіональними диспропорціями та кризовим загостренням, стали суттєвими чинниками, що гальмують темпи розвитку економіки. У таких умовах, під впливом глобалізаційних та інтеграційних факторів, підсилюється взаємозв'язок між економіками різних країн, що призводить до збільшення обсягу міжнародної торгівлі, обміну технологіями та інвестиціями, а також поширенням ідей, культурних впливів та спільних цінностей.

З метою забезпечення стабільного розвитку економіки України, покращення якості життя та подолання кризових станів, важливим є досягнення стабільності національної валюти, зниження обсягів позабанківського грошового обігу, активізація інвестиційних процесів, зменшення рівня безробіття, бідності, тіньової економіки, корупції та економічної злочинності. На цьому етапі важливим завданням є досягнення позитивних тенденцій економіки і забезпечення постійного економічного росту на основі максимальної мобілізації та ефективного використання наявного ресурсного потенціалу.

Велика увага в наукових дослідженнях присвячена аналізу вивчення чинників, що дестабілізують розвиток економіки, зокрема працям таких вчених як З. Варналій, В. Галуцько, О. Золотова, В. Іванова, Д. Симак, О. Кудінов, О. Славута, В. Кириченко, Ю. Кузьменко, В. Пахомов, В. Пікалов, М. Флейчук та ін. Незважаючи на широкий обсяг наукових досліджень, вирішення масштабних

завдань щодо забезпечення стабільного економічного розвитку країни, досі залишається невирішеним.

У сучасному розумінні термін «чинник» походить від латинського слова «*facere*», що означає «робити» або «створювати». В економічному контексті чинник розглядається як будь-який елемент, який може впливати на економічні процеси, явища або результати. Це може бути все, що має важливе значення для економіки, включаючи рівень виробництва, споживання, інвестицій, ціни, зайнятість, податки, торгівлю, політику, технології, ресурси, соціокультурні фактори та багато іншого.

При дослідженні особливостей розвитку економіки виділяють чинники, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Забезпечення стабільного економічного розвитку країни та досягнення високої ефективності у макроекономічних показниках вимагає виявлення дестабілізуючих чинників, які спрямовані на порушення функціонування економічної системи. Чинники, які дестабілізують економіку можуть мати прояви у формі дій або бездіяльності, процесів або подій, що викликають зростання негативних економічних умов, небажані зміни в структурі соціально-економічної системи та результатів її функціонування.

З позиції Варналія З. [1, с. 16], дестабілізуючі чинники розвитку економіки розглядаються як кризові явища, які мають потенціал серйозно вплинути на економічну ситуацію країни. Основні дестабілізуючі чинники, визначені згідно з його точкою зору, можуть включати:

- економічну нестабільність, де висока інфляція, дефляція, фінансові кризи, зростання безробіття та інші економічні труднощі можуть спричинити серйозні зміни в економічній ситуації країни;

- політичну нестабільність, коли конфлікти у владі, політичні кризи, корупція та інші політичні труднощі, які можуть призвести до невизначеності та негативно вплинути на інвестиції та розвиток бізнесу;

- соціальну напругу, нерівність доходів, соціальні протести, безробіття та інші соціальні проблеми, які можуть призвести до напруженості у суспільстві та вплинути на соціальну стабільність;

- екологічні проблеми, адже забруднення довкілля, зміна клімату та інші екологічні проблеми, можуть мати серйозний вплив на економіку та життя населення;

- глобальні кризи: фінансові кризи, пандемії, природні катастрофи та інші світові події, які можуть мати дестабілізуючий вплив на економіку країни.

Ці фактори вказують на те, що дестабілізуючі чинники не лише впливають на економічні показники, але й мають серйозний соціальний вплив, включаючи погіршення рівня життя та зростання безробіття. Дослідження цих аспектів дозволяє визначити та усвідомити причини кризових явищ в економіці, що є важливим для розробки ефективних стратегій та політик для подолання таких проблем.

Позиція 3. Варналія, в якій акцентується увага на вивченні причин виникнення дестабілізуючих чинників не лише на макrorівні, а також на регіональному рівні, знаходить віддзеркалення в поглядах Е. Лібанової, А. Мокія, Т. Васильціва. Ці вчені вважають, що важливим фактором для забезпечення сталого розвитку економіки є здійснення аналізу та вивчення дестабілізуючих чинників на регіональному рівні. Це обумовлено різним рівнем розвитку регіонів в Україні, їх розподілом на широкомасштабні та інтенсивні, а також поглибленням різниці в розвитку за основними соціальними показниками [2, с. 61].

Для досягнення сталого розвитку регіональної економіки науковці рекомендують впровадження системи моніторингу процесів економіки за допомогою конкретних показників. Цей підхід відображає те, що збором та аналізом даних на різних рівнях, зокрема на регіональному, можна отримати більш повний розуміння причин та наслідків дестабілізуючих явищ в економіці.

Такий комплексний підхід дозволяє розглядати економічні проблеми не лише на загальнонаціональному рівні, але й враховувати специфіку регіональних

особливостей, що важливо для розробки ефективних стратегій та політик для кожного конкретного регіону України (рис. 1.1.).

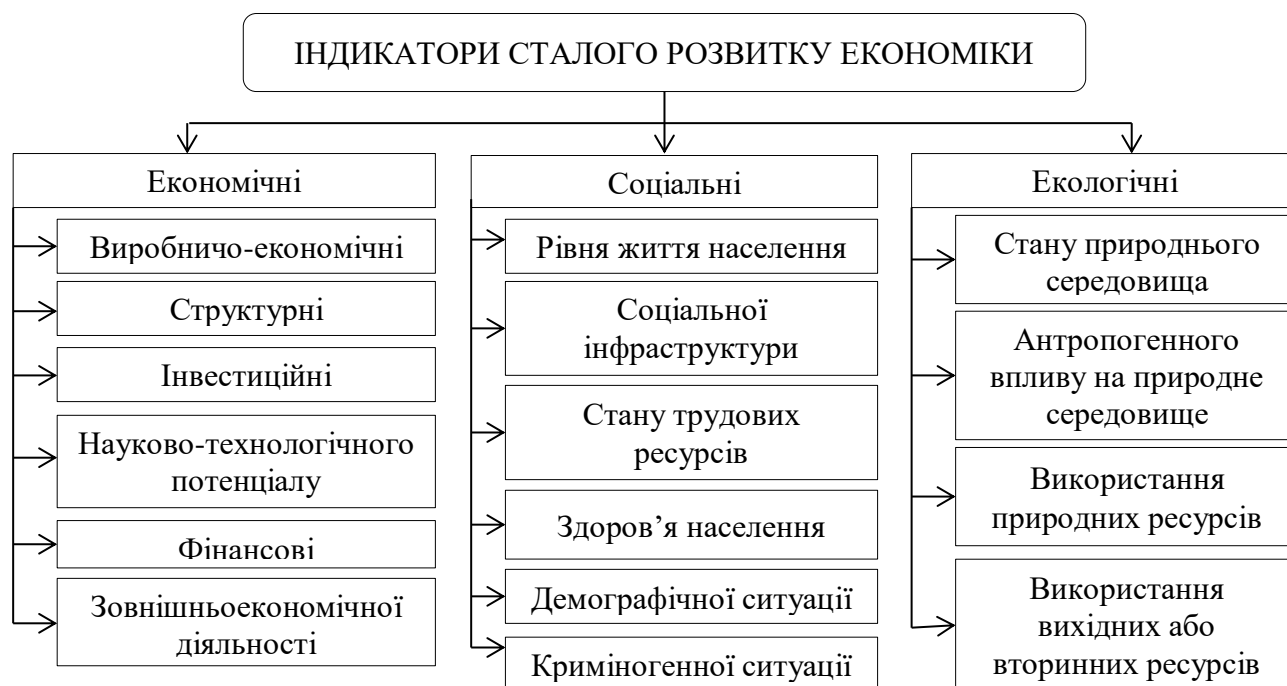

Рис. 1.1. Основні показники сталого економічного розвитку [2, с. 61]

Згідно з поглядами Е. Лібанової, М. Хвесик та У. Садової, забезпечення сталого розвитку економіки визначається не лише інституційними змінами в системі економічних відносин, але також людським фактором та станом модернізації соціальної інфраструктури [3, с. 7].

М. Флейчук додає до цього висновку, що важливим елементом компаративного аналізу соціально-економічного розвитку є оцінка нерівномірності розподілу доходів на регіональному та національному рівнях. Вона пропонує використовувати для цього коефіцієнт Джіні та індекс розвитку людського потенціалу. Дослідниця відносить до чинників, що дестабілізують економічний розвиток такі явища, як тіньова зайнятість, нелегальна міжнародна трудова міграція, суттєве зростання зовнішнього невиконання платежів та недостатнього фінансування державного бюджету. Ці фактори, за її думкою, деформують структуру фінансування платіжного балансу [4, с. 64].

Особливу увагу вчена приділяє офшорним зонам, які, на її думку, створюють сприятливі умови для легалізації тіньових капіталів і стають ефективним стимулом для легалізації незаконно отриманих доходів, сприяючи розвитку економічної злочинності.

Погоджуючись із твердженням М. Флейчук, можна констатувати, що масштабні тіньові схеми часто потребують підтримки певних державних посадовців. Це може реалізовуватися внаслідок використання корупційних практик, методів та механізмів, що призводять до розвитку негативних процесів та явищ у сфері економіки. М. Флейчук підкреслила, що існує зв'язок між рівнем корупції та показником ВВП на душу населення. Зауважується, що зниження рівня корупції може сприяти зростанню ВВП на душу населення. Це підтверджує гіпотезу, що корупція має значний вплив на економічний розвиток та ефективне використання ресурсів.

Висловлені висновки дослідників вказують на різноманітні чинники, які можуть впливати на економічну безпеку та розвиток країни. Особливу увагу приділяється ухиленню від сплати податків, зборів, внесків, яке вважається дестабілізуючим чинником. Врахування соціальної складової також визнається ключовим аспектом дослідження розвитку економіки, адже вона визначає мотивацію діяльності, продуктивність праці та рівень добробуту [5, с. 184].

Відповідно до В. Галуцька та Ю. Кузьменка, ухилення від сплати податків, зборів та внесків є одним із факторів, що може призвести до дестабілізації економічної безпеки країни [6, с. 82].

Згідно з В. Пікаловим [7, с. 195], неправильно проводити дослідження економічного розвитку без урахування соціальних факторів. Він вважає, що економічний розвиток проявляється посиленням стимулів до діяльності, підвищенням ефективності праці та рівня життя, а також рівномірним розподілом ресурсів.

А. Сухоруков та Ю. Харазішвілі класифікують фактори економічного розвитку на дестимулятори та стимулятори [8, с. 186]. Детальніше їх позицію можна побачити на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Основні чинники економічного розвитку

Складено на основі даних: [8, с. 186-189].

Науковці вносять пропозицію щодо до оцінки економічного розвитку, що ґрунтується на розрахунку комплексного показника соціально-економічного прогресу країни. В їхньому розумінні, економічне зростання виступає як основний складник економічного розвитку [8, с. 184].

На думку А. Сухорукова, Ю. Харазішвілі та В. Геєця [8, 9], розвиток економіки залежить від:

- 1) Ефективного управління. Належне управління економікою та державними ресурсами сприяє стабільності та розвитку економіки.
- 2) Інновацій. Впровадження нових технологій та ідеї сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності економіки.

3) Галузевої диверсифікації. Розвинутість різних галузей економіки, а також наявність різноманітних джерел доходів, зменшує ризик від залежності від одного сектору.

4) Інфраструктури. Розвиток транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури сприяє збільшенню обсягів виробництва та зниженню витрат на виробництво.

5) Громадської думки та освіти. Активна громадянська позиція, високий рівень освіти та культури сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку бізнесу та інвестицій.

6) Міжнародного співробітництва. Участь в міжнародних економічних організаціях та співпраця з іншими країнами сприяють обміну знаннями та технологіями, а також розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій.

Щодо вивчення чинників, що спричиняють дестабілізацію розвитку економіки, варто відзначити погляди Ю. Харазішвілі [10, с. 5-6]. Він розглядає парадигму сталого розвитку не тільки як зміну відносин між людиною і природою з метою відкриття нових перспектив розвитку економіки, а також як новий узгоджений систематичний підхід.

Харазішвілі приділяє значну увагу дослідженню тіньового сектора економіки, визначаючи його подвійну роль як головної перешкоди економічного розвитку та, в той же час, резерву для модернізації і росту економіки України. Він заявляє, що велика частка нелегальних доходів, одержаних через тіньову зайнятість, часткову зайнятість (зарплати в конвертах) та уникнення оподаткування, використана на ринку споживання. Це, його думкою, свідчить про те, що ці доходи частково легалізуються в офіційному секторі економіки, що свідчить про процес легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. На рис. 1.3. відображена класифікація основних факторів, які сприяють дестабілізації економічного розвитку.

Рис. 1.3. Класифікація основних факторів, які сприяють дестабілізації економічного розвитку.

Складено за даними: [11, с. 85]

Отже, у зв'язку з економічною та інституційною вразливістю, відсутністю сталого суспільного консенсусу та нечіткою зовнішньополітичною орієнтацією можна визначити, що чинники, які призводять до дестабілізації розвитку економіки, спричиняють структурні деформації та диспропорції у розвитку, що створює перешкоди для сталого економічного зростання. Тому на сучасному етапі

надзвичайно важливим є своєчасне визначення дестабілізуючих чинників та розробка шляхів зменшення їхньої руйнівної дії на розвиток економіки України.

1.2. Теоретичні ракурси щодо зв'язку між процесами легалізації доходів та економічним прогресом

Сучасні соціально-економічні проблеми підривають тенденції до розвитку держави і викликають сумніви щодо обраної стратегії, подальших трансформацій та суспільних перетворень, які мали формувати тенденції економічного розвитку. Для прикладу можна навести стратегію сталого розвитку країни «Україна-2020» [12], яка спрямована на створення передумов для стійкого соціально-економічного зростання та структурне реформування для підвищення рівня життя населення, не досягла очікуваних результатів.

Проведемо аналіз макроекономічних наслідків війни, які мають суттєвий вплив на економіку, а саме ситуація дефіциту нестача певних товарів загального вжитку та першої необхідності, скорочення виробництва продуктів харчування, експорту та імпорту; крах правил обміну, що призвів до більшої невизначеності, скорочення виробництва та зниження рівня довіри, що сприяє переходу до бартеру чи угод з низьким рівнем ризику; песимізм і скорочення інвестицій, зменшення економічної активності та маніпулятивного ціноутворення; падіння доходів та зростання бюджетного дефіциту, зменшення податкових надходжень та зростання бюджетного тиску; руйнування ланцюгів поставок та розвиток альтернативних комерційних каналів; інфляційний тиск який спричиняє продовольчу та промислову інфляцію, що негативно впливає на покупців та конкурентоспроможність; геополітичні зрушення погіршують конкурентні переваги через знищення факторів виробництва та депопуляцію.

У сукупності ці економічні труднощі формують серйозні виклики для розвитку країни та вимагають ефективних стратегій та заходів для подолання негативних наслідків.

В умовах відсутності макроекономічної стабільності та стійкого економічного зростання виникає ряд проблем соціально-економічного характеру, які впливають на розвиток країни та сприяють тіньовій економіці. Можна виділити основні тенденції, які можна визначити у даному контексті, включають: господарська діяльність у тіньовому секторі виходячи із погіршення економічної ситуації стимулює господарську діяльність поза офіційним сектором економіки. Це призводить до утворення сприятливих умов для тіньової зайнятості та виплат комбінованих заробітних плат.

Важливою проблемою є ухилення від сплати податків, податкове навантаження сприяє ухиленню від сплати податків, що призводить до зростання тіньової економіки. Легалізація та акумуляція тіньового капіталу, накопичення тіньового капіталу виникає як результат тіньової діяльності, а далі може вимагати легалізації для залучення його в офіційний сектор економіки. Проблеми легалізації тіньових доходів виходить за межі національного рівня і має транснаціональний характер, що взаємодіє з глобальними господарськими процесами.

Україна, як технологічно відстала країна, розглядається як сировинний придаток, що додатково ускладнює питання легалізації доходів. Незважаючи на спроби боротьби, виявлення та відмивання незаконно отриманих коштів, залишається важкою проблемою.

Дослідження цієї проблеми є актуальним, оскільки вона має значний вплив на функціонування економіки та вимагає комплексного підходу для знаходження ефективних заходів протидії та розв'язання цих викликів.

Легалізація, згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [13], полягає у вчиненні будь-яких дій, пов'язаних із фінансовими операціями чи правочинами, які пов'язані з доходами, одержаними злочинним шляхом. Це також включає вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження таких доходів, прав на них, джерел їх походження, а також

переміщення, зміну форми (перетворення), або набуття, володіння, використання таких доходів.

Економісти в основному зосереджуються на взаємозв'язку між поняттям «легалізація економіки» і «відмивання грошей». Ця асоціація має підстави, оскільки вона відображає процес приховування джерел походження незаконно набутих коштів, за який передбачена кримінальна відповідальність. Це також включає у себе легалізацію доходів, зароблених через злочинну діяльність.

Цей підхід дозволяє узаконювати незаконно набуті кошти та переводити їх у офіційний сектор економіки. Поняття легалізації є важливим аспектом у контексті боротьби з фінансовою злочинністю та забезпеченням фінансової безпеки.

Вважаємо за корисне продемонструвати основні точки зору вчених на легалізацію незаконно одержаних коштів у формі наступної таблиці:

Таб. 1.1.

№	Авторство	Суть підходу до визначення терміну
1.	Гега П.Т. [14, с. 316]	Інвестування чи переказ грошових коштів, які напрацьовані злочинними операціями з метою приховання джерела їх отримання. Це механізм, при якому брудні кошти проходять через фінансову систему та відбувається їх перетворення на «чисті», що набувають іміджу законних
2.	Резнік О.М. [15, с. 291]	Процес виведення в законний обіг певних грошових коштів, отриманих внаслідок незаконної діяльності
3.	Голіков В.І. [16, с. 68]	Дії, що орієнтовані на маскування справжнього осередку надходження майна і коштів та їх переведення з незаконного вектору в законний
4.	Панов М.І., Коновалова В.О. [17]	Система дій, прийомів та операцій для підготовки, маскування та приховування доходів, одержаних злочинним шляхом, і приховування наслідків легалізації та джерел їх походження
5.	Кириченко В.С., Пахомов В.В. [18]	Дії, спрямовані на надання легальності відносинам з використання, володіння та розпорядження грошовими коштами, отриманими неправомірним шляхом
6.	Білоус І.І. [19, с. 88]	Складний процес здійснення легальних фінансових операцій, при якому приховується незаконне походження доходів та істинний власник грошей
7.	Гула Л.Ф. [20, с.336]	Система дій, що має на меті перетворення нелегальних доходів у законні, вилучення «брудних» коштів із тіньового сектору економіки та їх впровадження в легальний обіг за допомогою фінансових засобів і операцій.

На основі даних: [16-20]

Є. Користін подав більш вичерпне трактування легалізації доходів, визнавши це явище небезпечним у соціально-економічному вимірі та підкреслюючи його ключову роль у визначенні напрямку розвитку економіки та рівня життя населення [21].

Зауваження М. Флейчука [4] стосовно недоцільності дослідження економічного стану країни без урахування тіньового сектору підкреслює важливість взаємодії організацій та інституцій, які діють у формальних та неформальних рамках, у контексті легалізації економіки.

Автор також вказує на те, що легалізовані кошти можуть сприяти розвитку тіньової економіки, інвестуванню в легальний сектор та особистому споживанню. Однак цей позитивний ефект є короткостроковим, а довгостроково легалізація може призвести до сповільнення економічного зростання, дестабілізації економіки та зниження рівня життя, обмежуючи соціальну захищеність населення.

Взаємозв'язок процесу легалізації, який включає в себе перетворення незаконно отриманих доходів у легальні активи та сприяє розвитку економіки, можна зобразити на рисунку 1.4. Основні стадії цього процесу можна проілюструвати графічно.

Значно зменшуються обсяги легалізації доходів та підвищується рівень життя населення внаслідок стабілізації економічного розвитку та поліпшення основних соціально-економічних показників. Це призводить до зниження потреби в проведенні нелегальної господарської діяльності та вчиненні протиправних дій для отримання незаконних доходів.

Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, не відбувається раптово або безпосередньо. Цей процес враховує особливості всієї фінансової системи, яка не обмежується лише національними межами, а включає міжнародне середовище.

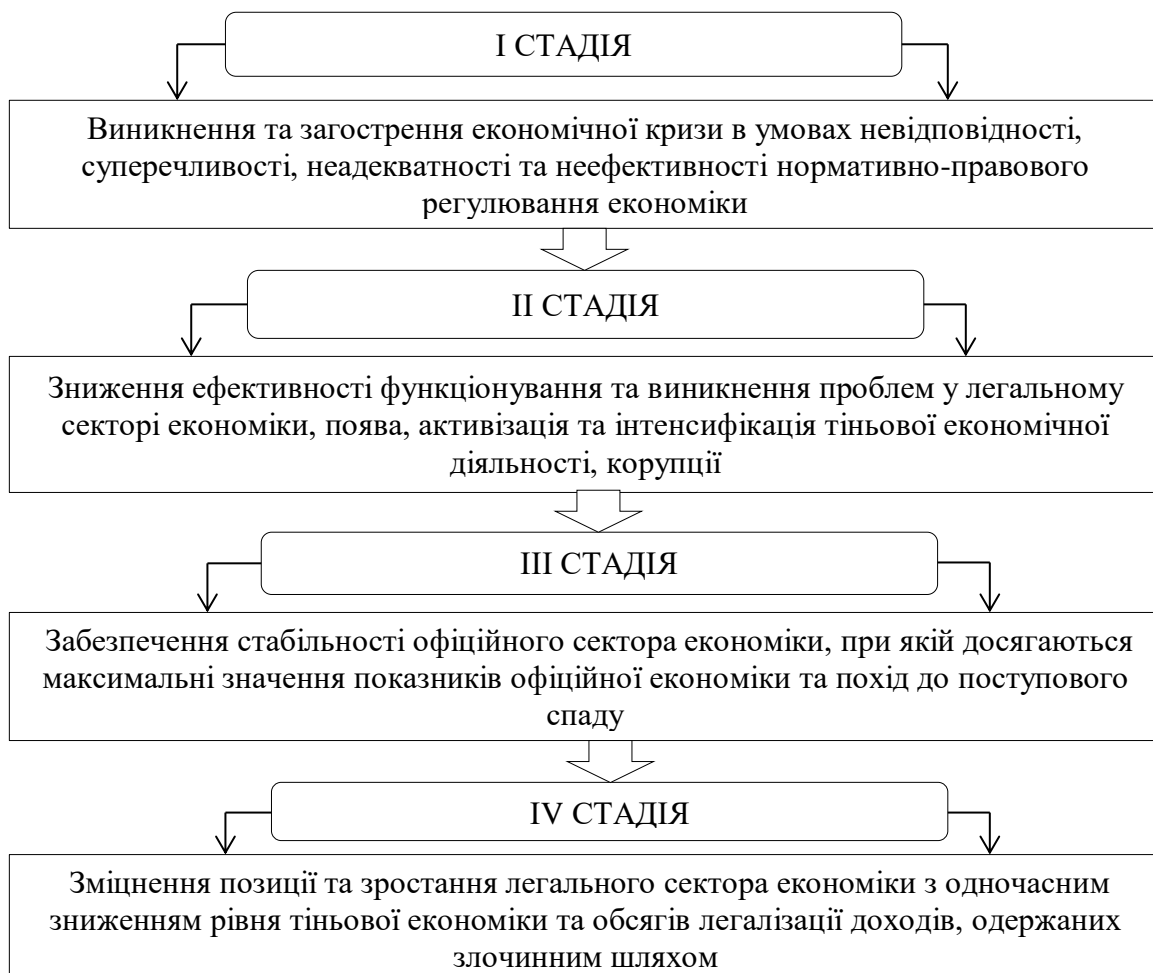

Рис. 1.4. Взаємодія між процесом легалізації доходів та економічним розвитком

У зв'язку з цим, вважаємо доцільним створити структурно-логічну схему процесу легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у системі економічних відносин (див. Рисунок 1.5). У такій складній ситуації стає надзвичайно важливим розробка ефективних методів перешкоджання та протистояння легалізації коштів, одержаних незаконним шляхом.

Спершу було вжито заходів для протидії легалізації доходів шляхом утворення спеціального підрозділу, що отримав назву Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ). Ця служба, яка є частиною фінансової розвідки України, вживає підсилені заходи практичного та організаційного характеру для запобігання та протидії легалізації незаконно отриманих коштів, особливо в умовах воєнного часу.

ДСФМУ вживає заходів для виявлення фактів легалізації коштів шляхом моніторингу інформації про фінансові операції, проведення розслідувань виявлених фактів, удосконалення чинного законодавства відповідно до міжнародних стандартів та проведення національної оцінки ризиків.

Рис. 1.5. Місце легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом в системі економічних відносин [16, с. 133]

Відповідно до висновків Національної оцінки ризиків у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [22, с. 8], головні загрози та чинники, які спричиняють дестабілізацію економіки, включають:

1) зниження рівня доходів населення може створювати сприятливі умови для виникнення та поширення практик відмивання коштів, оскільки особи можуть шукати шляхи для легалізації незаконно одержаних доходів;

2) політична та економічна нестабільність, пов'язана з терористичною діяльністю та сепаратистськими рухами, може створювати умови для нелегальних фінансових операцій, включаючи відмивання коштів;

3) розвиток незаконних форм економічної діяльності може сприяти відмиванню коштів через виведення нелегально одержаних доходів в легальний обіг;

4) збільшення рівня організованої злочинності може стимулювати використання нелегальних фінансових механізмів для легалізації коштів;

5) значний обіг готівки може ускладнювати відстеження фінансових потоків, що може створити сприятливі умови для відмивання коштів;

6) використання благодійних та неприбуткових організацій для відмивання коштів може бути одним із способів приховування незаконних дій.

За результатами п'ятого раунду взаємної оцінки України Комітетом Експертів Ради Європи (MONEYVAL) було додано ще два основних ризики, пов'язані із зростанням корупції та фіктивним підприємництвом. Ці явища можуть також створювати умови для відмивання коштів та фінансування тероризму.

Згідно з аналітичними розрахунками, основними стратегічними дестабілізуючими чинниками розвитку економіки визнаються виходячи із зникнення залишкових конкурентних переваг може призвести до втрати позицій на ринку та погіршення конкурентоспроможності, що може бути пов'язане із злочинною легалізацією доходів. Легалізація коштів може призводити до фінансових втрат для держави та незаконного перерозподілу державних ресурсів, що може суттєво впливати на економіку. Легалізація доходів може бути пов'язана із зміною міграційних процесів та може впливати на структуру та динаміку населення.

Використання готівкових коштів сприяти ускладненню контролю за фінансовими операціями, створюючи умови для нелегальних фінансових операцій.

Відсутність ефективного контролю за реєстрацією юридичних утворень може ускладнити виявлення та припинення діяльності організацій, залучених до легалізації коштів. Часто має місце практика офшоризації, яка може відбуватися на користь замовникам легалізації та призводити до втрат для національної економіки.

Цей аналіз вказує на те, що легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, може великою мірою впливати на розвиток економіки, економічну безпеку та стійке економічне зростання. Це вимагає реалізації невідкладних заходів з протидії легалізації, вдосконалення інституційного забезпечення та проведення реформ для ефективного контролю та запобігання цьому явищу.

1.3. Законодавче та правове забезпечення економічного зростання та протидії незаконній легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом

Дійсно, з урахуванням деструктивного впливу легалізації незаконно одержаних коштів, на розвиток економіки та рівень життя населення, удосконалення нормативно-правового механізму стає критично важливим завданням. Аналіз законодавчої системи вказує на наявність недоліків, які можуть ускладнювати боротьбу з легалізацією злочинно одержаних коштів. Такі недоліки можуть включати неузгодженості, дублювання та недоліки у застосуванні в законах.

Ключовим документом, що визначає мету та вектор розвитку країни, є Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Цей документ слід ретельно аналізувати, враховуючи взаємозв'язок економічного розвитку та протидії легалізації доходів злочинного походження [12].

Під час дослідження нормативно-правової бази, особливу увагу слід звертати на взаємозалежність та взаємовплив понять, що стосуються економічного розвитку та протидії легалізації. Це може включати вивчення зв'язку між нормативно-правовими інструментами, спрямованими на підтримку розвитку економіки, та заходами, спрямованими на протидію легалізації коштів.

Для успішної реалізації стратегії протидії легалізації слід забезпечити гармонізацію та взаємодію різних законодавчих актів, а також їх відповідність міжнародним стандартам. Удосконалення правового регулювання має бути спрямоване на усунення недоліків та забезпечення ефективності заходів з протидії легалізації доходів злочинного походження.

Зазначимо, що крім необхідності забезпечення стабільності на макроекономічному рівні та розвитку економіки, Стратегією передбачено комплекс заходів для стабілізації економіки, реформування податкової сфери та забезпечення прозорості в податковій системі. Це повинно було сприяти мінімізації та протидії вчиненню правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією справжніх об'ємів господарської діяльності для ухилення від сплати податків. Проте, досягнення потрібного та передбаченого результату не вийшло.

В цьому контексті, розроблений проект Стратегія сталого розвитку України до 2030 року [23], який включає розробку стратегічних планів, прогнозування та програмування макроекономічного розвитку, створення системи контролю за соціальним прогресом, і може стати ефективним інструментом для забезпечення сталого та збалансованого довгострокового розвитку економіки, хоча на державному рівні він ще не був затверджений.

У 2019 році указом Президента України були затверджені Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [24]. В економічному аспекті цілі можна сформулювати наступним чином:

- Забезпечення стійкого економічного зростання. Прискорення темпів розвитку економіки за рахунок підтримки ключових секторів, стимулювання інновацій та підвищення продуктивності праці.

- Збалансований розвиток регіонів. Створення сприятливих умов для економічного зростання у всіх регіонах країни, зменшення регіональних розходжень у рівні економічного розвитку.

- Підтримка малого та середнього бізнесу: Створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва, зокрема шляхом спрощення адміністративних процедур, зниження податкових та фінансових бар'єрів.

- Залучення інвестицій. Привертання внутрішніх та зовнішніх інвестицій для модернізації економіки, розвитку інфраструктури, науки та технологій.

- Створення нових робочих місць. Розвиток конкурентоспроможних галузей економіки, що сприятиме створенню нових робочих місць та зниженню рівня безробіття.

- Підвищення ефективності використання ресурсів. Зменшення енерговитрат, оптимізація виробничих процесів, раціональне використання природних ресурсів та зменшення викидів.

- Розвиток торговельних відносин. Розширення експортних можливостей та розвиток нових ринків збуту для українських товарів і послуг.

- Стимулювання інновацій та наукових досліджень: Підтримка науково-технічного прогресу, розвиток високотехнологічних галузей економіки та сприяння інноваційним проектам.

- Реформа фінансової системи: Зміцнення фінансової стабільності, покращення регулювання та нагляду за фінансовими установами, розвиток кредитної системи та фінансових послуг для населення та бізнесу.

За допомогою таблиці 1.2. запропоновано систематизувати нормативно-правову базу у сфері економічного розвитку

Таблиця 1.2.

Нормативно-правова основа розвитку економіки України

№	Н.п.а.	Загальні відомості
1.	Про державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX [25]	Визначає на 2024 рік: доходи Державного бюджету України, видатки Державного бюджету України, повернення кредитів до Державного бюджету України, надання кредитів з Державного бюджету України, граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України, оборотний залишок коштів Державного бюджету України.
2.	Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: Наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 р. № 123 [26]	Розроблені з метою оцінки рівня тіньової економіки в національній економіці в цілому та за окремими видами економічної діяльності шляхом непрямого обчислення на макроекономічному рівні вартості товарів (робіт, послуг), яка навмисно завищується або занижується суб'єктами господарювання у статистичній звітності

3.	Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III [27]	Визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави. Законом встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку.
4.	Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки: Постанова Кабінету міністрів України від 15.12.2023 р. № 1315 [28]	Дозволяє зробити прогноз щодо економічного розвитку України у 2024-2026 роках для населення, бізнесу, органів державної влади та міжнародної спільноти, що ґрунтується на аналізі стану економіки у 2022 році, оцінці наслідків повномасштабного вторгнення росії в Україну, що розпочалося у 2022 році (яке продовжує агресію проти України, розпочату у 2014 році), а також враховує реалізацію заходів уряду для зменшення негативного впливу війни на бізнес та населення за умов систематичної фінансової допомоги від міжнародних партнерів.

Сформовано на основі даних: [25-28].

Зазначимо, що Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня тіньової економіки набувають неоднозначного значення. Вони регулюють правовідносини, пов'язані як з деструктивними змінами в економіці, так і з протидією легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, в аспекті визначення розмірів легалізованих коштів.

У той же час, нормативно-правове та законодавче забезпечення у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, характеризується розмаїттям, непорозуміннями та багатогранністю. Першим нормативно-правовим актом у цій області є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [13]. Цей Закон

покликаний захищати права і законні інтереси громадян, суспільства і держави, а також забезпечувати національну безпеку шляхом визначення правових механізмів для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму і поширенню зброї масового знищення.

Реалізацію державної політики у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» [29], забезпечує підрозділ фінансової розвідки - Державна служба фінансового моніторингу України. Діяльність цього органу регламентована Положенням «Про Державну службу фінансового моніторингу» [30].

Основні нормативно-правові акти у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, систематизовано у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Законодавча основа протидії тінізації доходів

№	Тип документу	Дата	Номер та назва документу
1.	Кодифікований акт	05.04.2001	№ 241-III Кримінальний кодекс України кодекс України
2.	Кодифікований акт	02.12.2010	№ 2555- VI Податковий кодекс України
3.	Закон України	06.12.2019	№ 361 Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
4.	Закон України	28.01.2021	№ 1150–IX Про Бюро економічної безпеки України
5.	Закон України	06.09.2022	№ 2571-IX Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб
6.	Закон України	04.11.2022	№ 2736-IX Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки

			фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843
7.	Закон України	02.07.2015	№ 580-VIII Про Національну поліцію
8.	Закон України	14.10.2014	№ 1700-VII Про запобігання корупції № 1700-VII Про запобігання корупції
9.	Постанова Кабінету Міністрів України	29.07.2015	№ 537 Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України
10.	Постанова Кабінету Міністрів України	09.09.2020	№ 850 Деякі питання організації фінансового моніторингу
11.	Постанова Кабінету Міністрів України	05.08.2020	№ 677 Про порядок формування переліку держав (юрисдикцій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міждержавних організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдженням зброї масового знищення
12.	Постанова Кабінету Міністрів України	05.08.2020	№ 690 Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами
13.	Постанова Кабінету Міністрів України	05.08.2020	№ 692 Про затвердження Порядку формування та оприлюднення комплексної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
14.	Розпорядження Кабінету Міністрів України	12.05.2021	№ 435-р Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

			знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації
15.	Наказ Міністерства фінансів України	28.12.2022	№ 465 Про затвердження Критеріїв ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення
16.	Постанова Кабінету Міністрів України	16.06.2023	№ 662 Про затвердження Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації

Складено автором на основі: [31]

Як ми вже згадували, центральним органом виконавчої влади, який відповідає за організацію та здійснення фінансового моніторингу в Україні є Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМ). Основне завдання ДСФМ полягає у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

ДСФМ здійснює регулювання, контроль та координацію діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, забезпечує обмін інформацією між відповідними установами та міжнародними партнерами з питань боротьби з фінансовою злочинністю. Вона також веде реєстри та бази даних про суб'єктів фінансового моніторингу, а також контролює виконання ними вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом.

ДСФМ співпрацює з іншими національними та міжнародними органами, включаючи правоохоронні органи, фінансові установи та організації, з метою

ефективної боротьби з фінансовою злочинністю та забезпечення безпеки фінансової системи країни.

У рамках державної стратегії з метою протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, значна увага звертається на офшорні юрисдикції. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про віднесення держав до переліку офшорних зон України» [32], визначено 43 офшорних зони. Цей документ встановлює перелік країн або юрисдикцій, що визнаються Україною як офшорні зони. Ця характеристика зазвичай містить інформацію про країни або юрисдикції, а також обґрунтування чи пояснення щодо їхнього віднесення до такого переліку. Розпорядження прийняте з метою регулювання фінансової діяльності та запобігання використанню офшорних юрисдикцій для ухилення від сплати податків або інших негативних фінансових практик.

Для запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, за допомогою офшорів, Україною здійснюється посилена діяльність з виявлення потенційних загроз у цьому напрямку. Наприклад, у лютому 2021 року Рада національної безпеки і оборони України прийняла рішення «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Республіки Нікарагуа» [33]. Це рішення передбачає встановлення обмежень на п'ять років, таких як здійснення торговельних операцій, транзиту, виведення капіталу за межі України, виконання економічних і фінансових зобов'язань, тощо.

Окрім цього, для забезпечення виконання державної політики у сфері державного фінансового контролю, у дії є Державна аудиторська служба України. Згідно з Положенням про Державну аудиторську службу України [34], ця організація здійснює контрольні заходи з метою перевірки ефективності розподілу, використання та збереження державних фінансових ресурсів.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [35] відіграє значну роль у визначенні органів державної влади, що беруть участь у протидії організованій злочинності, і встановлює стратегії запобігання корупції та боротьби з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом. Результати економіко-правових досліджень законодавства та

нормативного регулювання економічного розвитку та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, свідчать про їхню неповноту, амбівалентність та недостатню ефективність. З цього випливає нагальна потреба у зміні або доповненні діючого законодавства.

Висновки до розділу 1

1. Ситуація військової агресії призводить до значного зниження рівня економічного розвитку, оскільки стає джерелом дестабілізації, що впливає на нього. Ці умови є ключовими факторами економічних процесів і визначають їхні характеристики, маючи негативний вплив на досягнення високих показників економічного зростання.

2. Визначено, що стабільний економічний розвиток країни залежить від впливу різних чинників, проте одним із ключових є зростання тіньових операцій у сфері економіки та легалізація доходів, отриманих незаконними шляхами через участь у тіньовому секторі. Після завершення війни це питання залишиться актуальним і стане важливим фактором у відновленні економіки України після війни.

3. Аналіз економічного розвитку та боротьби з легалізацією незаконно отриманих доходів показує, що механізм регулювання правових відносин у цих сферах є складним і потребує значних покращень. Відзначається необхідність внесення змін і доповнень до законодавства, а також його гармонізація з міжнародними правовими стандартами.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ

2.1. Аналіз сучасних тенденцій економічного розвитку України

Війна російської федерації проти України призвела до значних руйнувань у виробничому секторі та інфраструктурі, внаслідок чого сталося багато людських жертв і соціальних втрат. Конфлікт призвів до зменшення кількості робочих місць і доходів, а також до втрати купівельної спроможності та зменшення обсягу накопичених активів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн. осіб змушені були покинути свої домівки. Більше 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24% населення. Суттєвими є й демографічні втрати від воєнних дій, які поки що важко оцінити. Але за результатами дослідження СБРР у світі навіть через 25 років після закінчення воєн населення постраждалих країн залишалося помітно меншим, ніж у співставних країнах без збройних конфліктів. Основними складовими цих втрат є жертви воєнних дій, відтік біженців і зменшення народжуваності. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження заподіяні Україні в перший рік війни в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні - 410,6 млрд. доларів [36].

Досліджуючи основні напрямки економічного розвитку України, бачимо факти, що свідчать про наявність великої кількості дестабілізуючих чинників, які негативно впливають на значення основних соціально-економічних показників.

У цій ситуації особливої актуальності для забезпечення сталого економічного розвитку України постала необхідність дослідження основних показників економічного розвитку та виявлення дестабілізуючих факторів. Покращення економічної стабільності, зменшення тіньової економіки, боротьба з корупцією, безробіттям, бідністю та соціальною нерівністю мають потенціал підвищити життєвий рівень населення та сприяти розвитку економіки. Слід зазначити, що

основним вартісним показником економічного розвитку є валовий внутрішній продукт (ВВП), який відображає кінцеві результати виробничої діяльності.

У зв'язку з цим, пропонуємо провести аналіз ВВП України за період з 2013 по 2022 рік. (рис. 2.1).

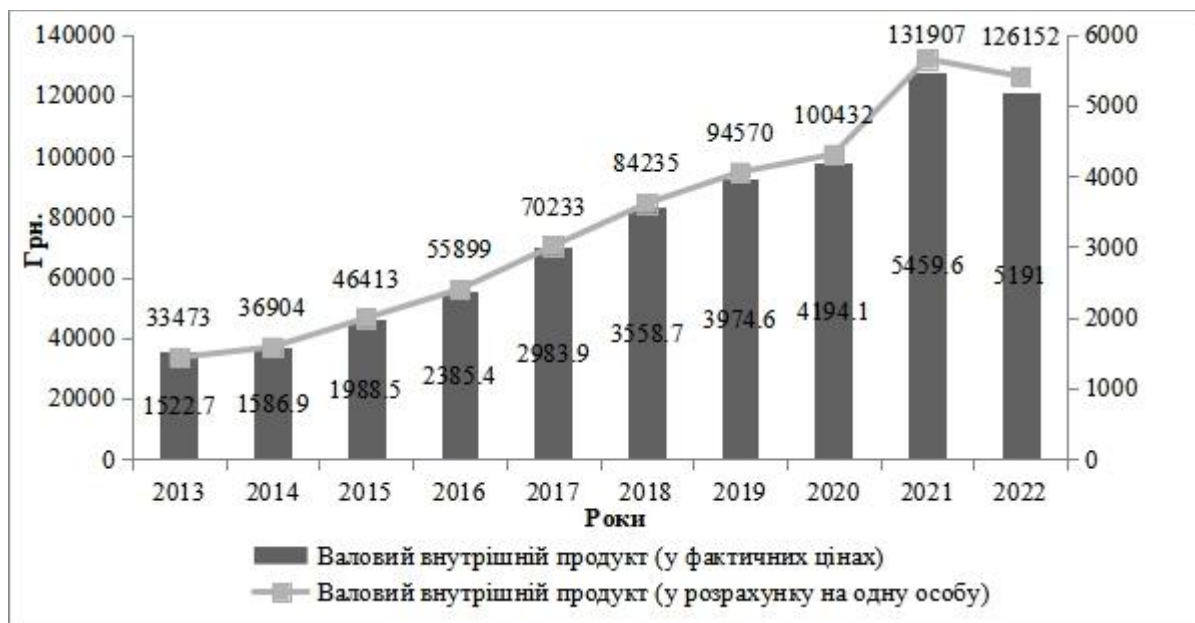

Рис. 2.1. Обсяг валового внутрішнього продукту України за період з 2013 по 2022 роки, млрд. грн.

Розрахунок автора на основі даних: [37]

Підкреслимо, що результати проведеного аналізу за період з 2013 по 2021 роки свідчать про стійку позитивну тенденцію у зростанні валового внутрішнього продукту як у фактичних цінах, так і в розрахунку на одну особу. У 2021 році Україна досягла максимального значення номінального ВВП, яке становило 5 459 574 млн гривень. Порівняно з 2021 роком, у 2022 році номінальний ВВП зменшився до 5 191 028 гривень. Проте, найбільші втрати українська економіка зазнала в перші місяці війни. У першому кварталі 2022 р. втрати ВВП склали 14,9%, у другому кварталі - 36,9%, у третьому та четвертому - 30,6% та 31,4% відповідно. Терміново запроваджені урядом важливі регуляторні новації на початку війни, покликані зменшити фіскальний тягар на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва, дозволили вже у III кварталі 2022 р. загальмувати реальне

падіння ВВП та зберегти його значення на відносно стабільному рівні до кінця року [38, с. 268].

Аналіз обсягу ВВП у доларовому еквіваленті за аналогічний період показує стабільне зростання ВВП. Це пояснюється загостренням макроекономічної нестабільності та соціальної напруги в суспільстві.

Особливо це стосується 2014-2016 та 2022 років. У ці періоди відбулася значна девальвація валюти країни, що негативно вплинуло на гостру економічну кризу того часу.

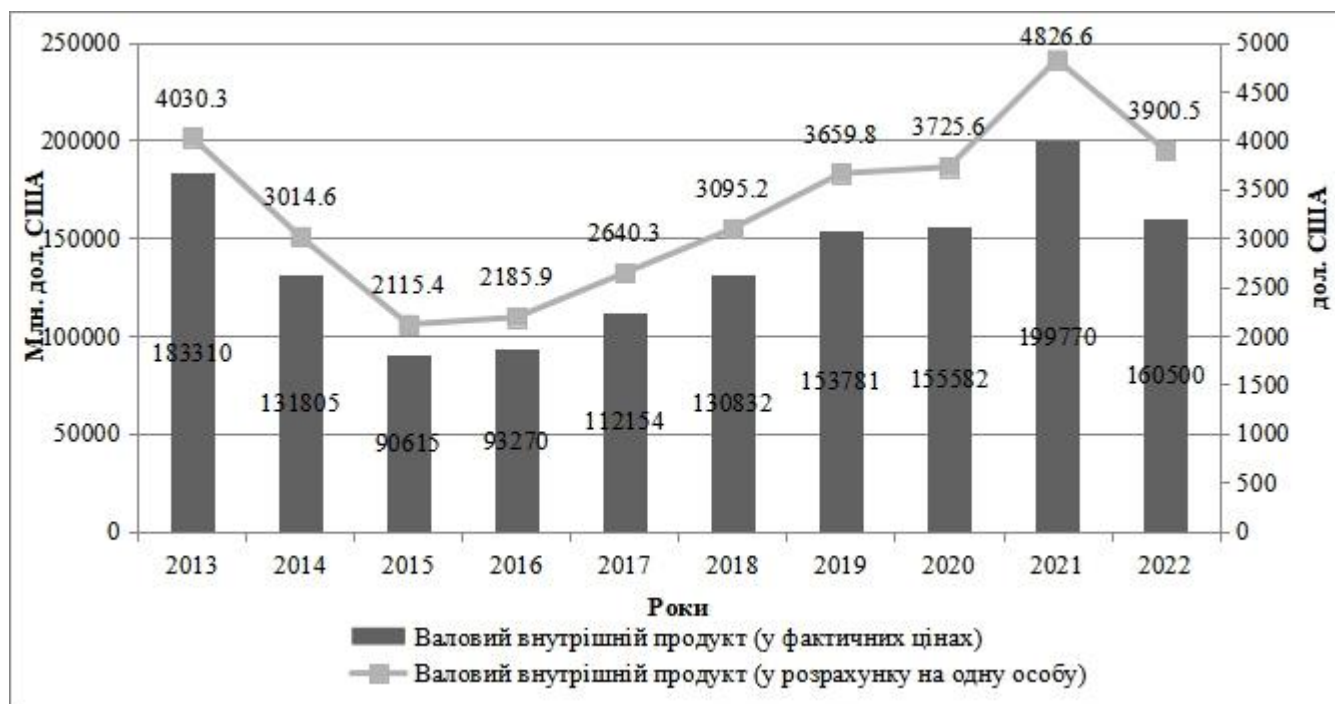

Рис. 2.2. Обсяг ВВП України у 2013–2022 рр. дол. США

Розрахунок автора на основі даних: [37]

Така ситуація свідчить про значну девальвацію національної валюти, при цьому домінуючу роль відіграють інфляційні фактори. За цих обставин аналіз показників інфляції в Україні є вкрай необхідним (рис. 2.3).

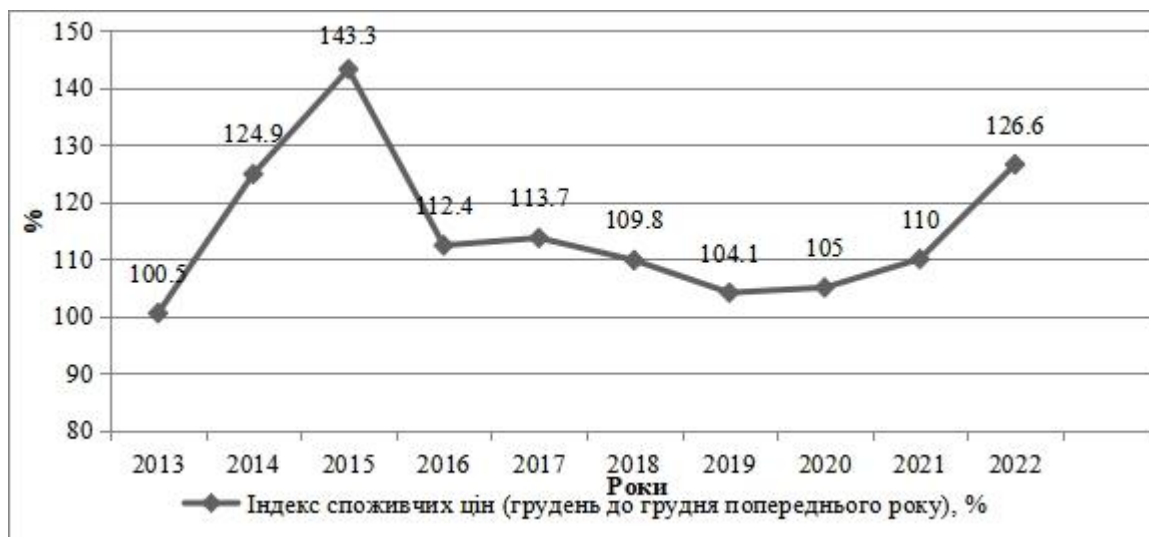

Рис. 2.3. Індекс споживчих цін в Україні у 2013-2022 рр., %

Розрахунок автора на основі даних: [37]

Аналіз індексу споживчих цін в Україні з 2013 по 2022 рік показав стрімке зростання на 143,3% з 2014 по 2015 рік. Прискорення інфляції у 2022 році в основному пов'язане з впливом повномасштабного воєнного вторгнення росії. До них відносяться знищення підприємств та інфраструктури, порушення ланцюжків виробництва та постачання, підвищення виробничих витрат для підприємств і перебільшення ситуативного попиту на певні товари та послуги.

Непрямі наслідки війни, зокрема вплив обмінного курсу, а також погіршення очікувань населення та бізнесу протягом року також мали вплив.

Крім того, ціни в Україні перебувають під тиском прискорення глобальної інфляції, причому більшість країн поновили свої довгострокові ліміти інфляції минулого року. Тому стримування інфляції та регулювання обмінного курсу національної валюти безперечно є одним із пріоритетів грошово-кредитної політики країни.

Аналіз індексу споживчих цін має значний вплив на доходи та якість життя населення. Зростання рівня інфляції призводить до зниження реальних доходів населення і, відповідно, знижує рівень життя. У вигляді діаграм динаміку реальної

та номінальної заробітної плати в Україні з 2014 по 2022 роки доцільно показати на рисунку 2.4 та на рисунку 2.5. динаміку індексу якості життя за цей же період.

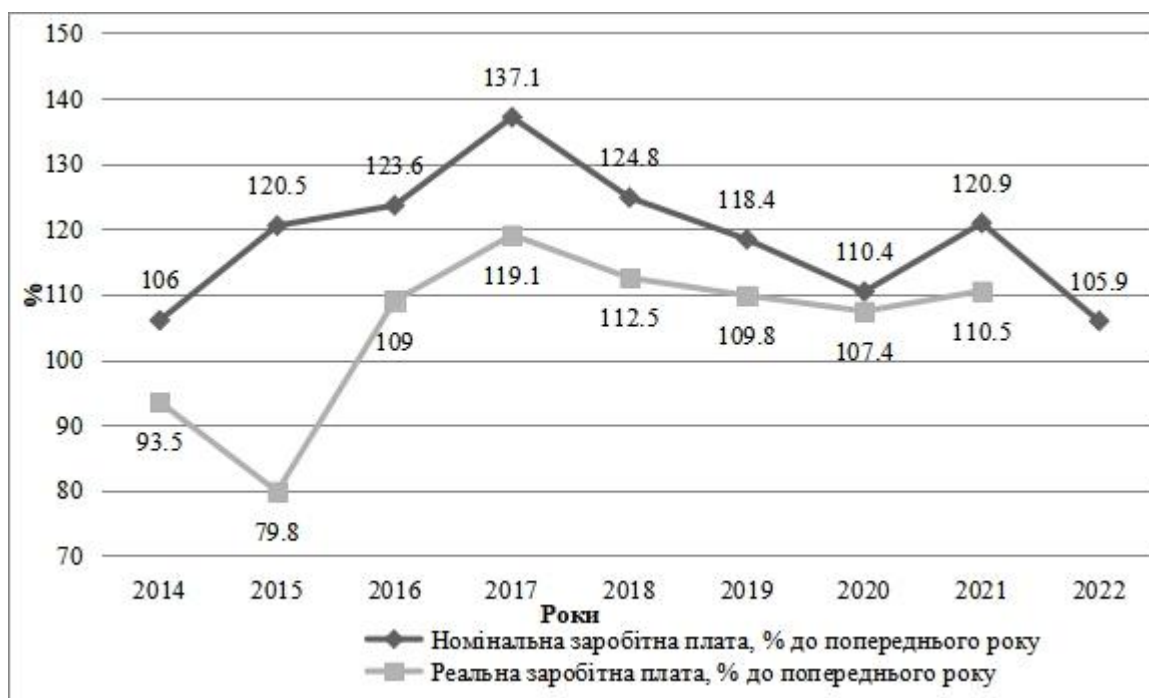

Рис. 2.4. Номінальна та реальна заробітна плата в Україні у 2014 - 2022 рр., %
Розрахунок автора на основі даних: [37]

Як видно з діаграми 2.4. зафіксовано поступове зростання номінальної заробітної плати з 106% до 137,1% з 2014 по 2017 роки. У ситуації 2018-2020 років спостерігалось падіння на 12,3% або 6,4% у річному вимірі. Лише у 2021 році цей показник мав значне зростання на 9,2%. Проте, як показують розрахунки, рівень номінальної заробітної плати включає рівень податків і зборів і тому не є показником купівельної спроможності населення. У цьому випадку показником купівельної спроможності населення є реальна зарплата.

Крім того, ми бачимо, що значення номінальної та реальної заробітної плати суттєво відрізняються, що свідчить про значний вплив на них фактора інфляції. Зазначимо, що в ситуації 2015 року найбільш суттєві відмінності спостерігалися між аналізованими показниками. Зростання індексу споживчих цін досягло 143,3%, що в подальшому мало значний вплив на рівень життя населення.

Девальвація національної валюти призводить до зниження реальних доходів населення, що знаходиться у взаємозв'язку з індексом якості життя (рис. 2.5).

Зниження рівня інфляції, натомість, має позитивний вплив на якість життя населення.

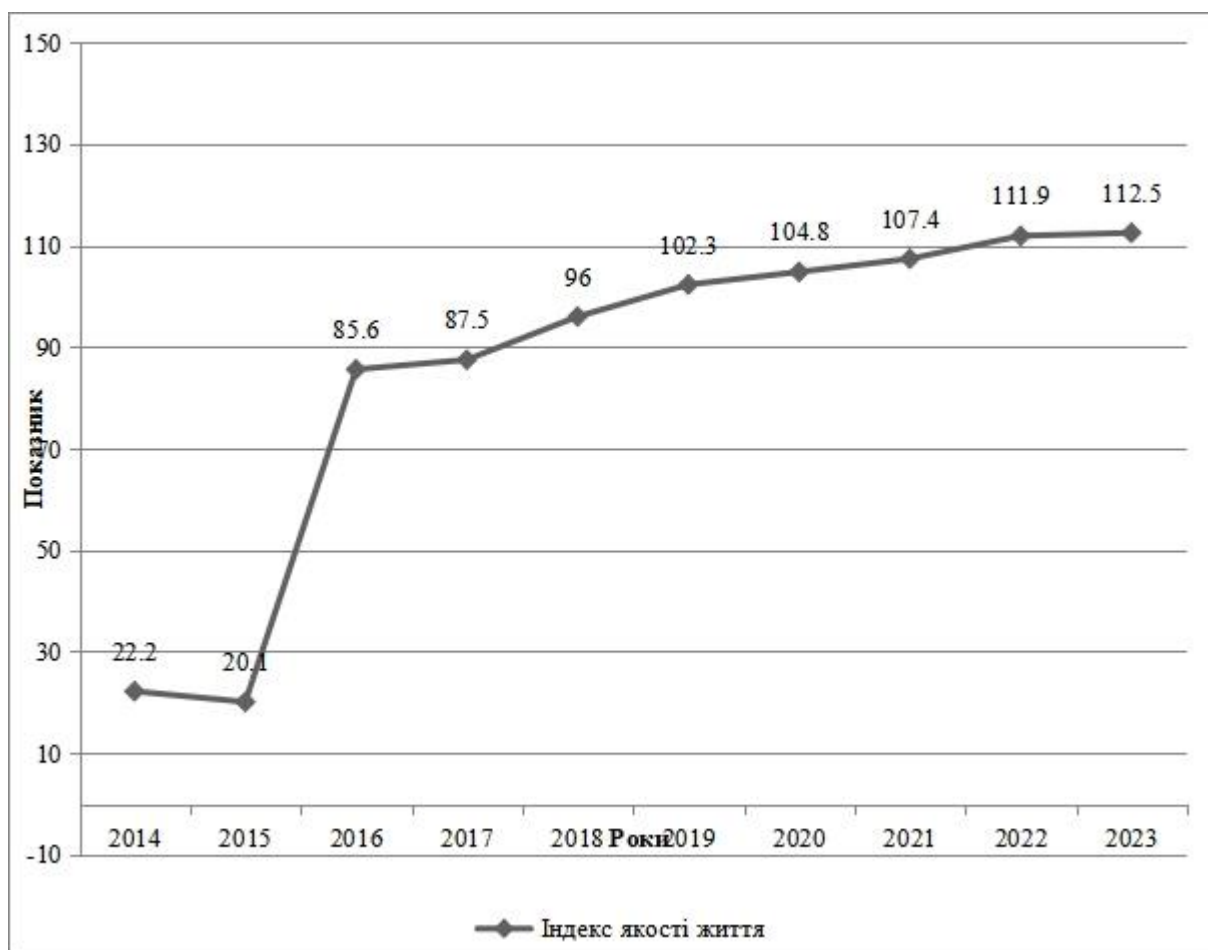

Рис. 2.5. Індекс якості життя в Україні у динаміці за 2014 - 2023 рр.

Розрахунок автора на основі даних: [39]

Зайнятість у тіньовому секторі економіки дозволяє збільшити наявні доходи населення за рахунок тіньової заробітної плати, збільшуючи таким чином загальне споживання і, як наслідок, призводячи до збільшення мультиплікатора споживання номінального ВВП. Враховуючи рівень середньої заробітної плати, тіньову заробітну плату та обсяг прихованої діяльності, можна говорити про існування тіньового сектору економіки. Можна сказати, що доходи, отримані від незаконної діяльності, не беруть участь у створенні ВВП, а формують тіньовий ВВП, розмір якого неможливо оцінити на практиці, і який згодом розраховується за різними системами. Його отримують злочинним шляхом, а кошти використовують.

Заробітна плата вивозиться з країни «в конвертах» або переводиться в готівку і спрямовується в бюджетний сектор. Таким чином легалізують доходи, одержані злочинним шляхом.

Аналіз показників, що відображають рівень тіньової економіки з 2013 по 2021 роки (рис. 2.6.) доводить, що значення мають тенденцію до нерівномірної зміни. Найвищий рівень тіньової економіки був зафіксований у 2014 році (36% офіційного ВВП), після чого він поступово знизився і досяг 28% у 2019 році. За 2020-2021 роки рівень тіньової економіки зріс на 4%, що свідчить про проблему макроекономічної нестабільності та зниження рівня соціально-економічного розвитку країни.

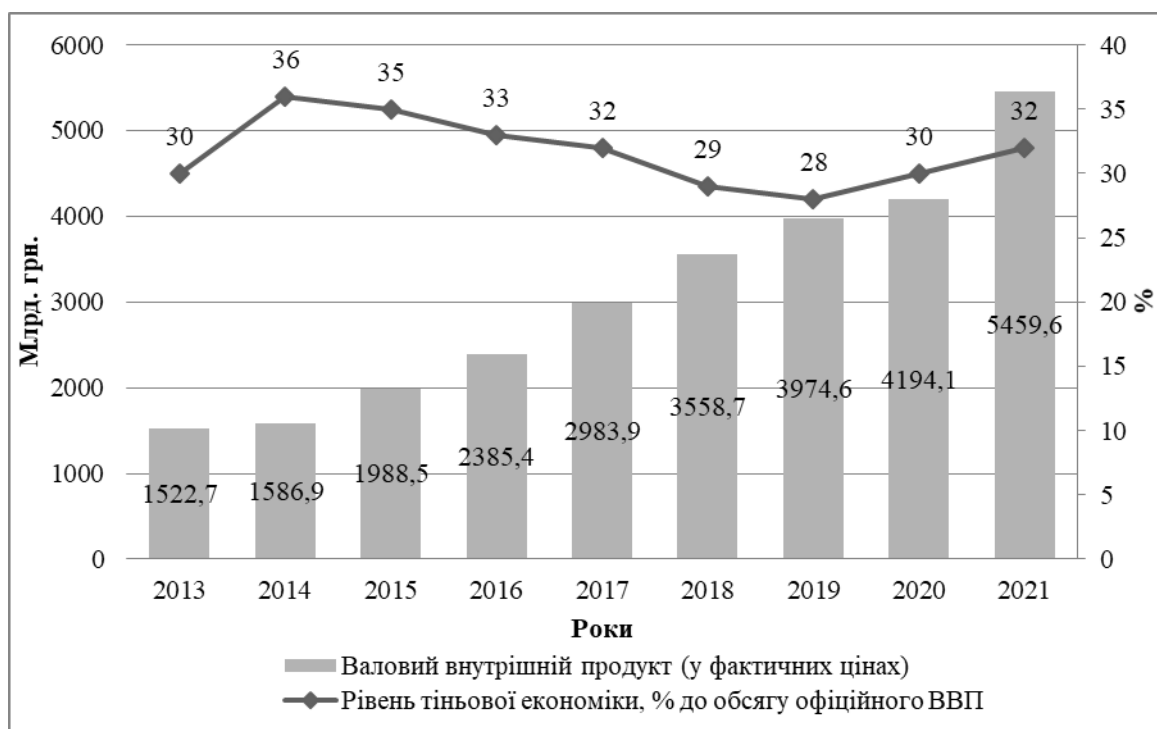

Рис. 2.6. Рівень тіньової економіки та ВВП в Україні, 2013-2022 рр., млрд. грн., %

Розрахунок автора на основі даних: [37; 40]

Тіньовий сектор складає приблизно половину всієї економіки нашої країни, забезпечуючи роботою і доходами мільйони українців, а також виконуючи завдання соціальної підтримки. Спроби ж заборон і навіть придушення (тіньової

діяльності) не спрацьовують. Однією з причин цього є те, що «напівтіньовий» спосіб ведення бізнесу і отримання доходів громадян дають владі додаткові важелі впливу на них, з метою забезпечення політичної лояльності та економічної підтримки. Це робить владу не зацікавленою у створенні більш прозорого економічного середовища [41].

Оцінка рівня тіньової економіки в Україні може надати підстав для кількох висновків. Перш за все, вона може вказати на проблеми у сферах оподаткування, регулювання бізнесу та боротьби з корупцією. Високий рівень тіньової економіки може свідчити про неефективність державних структур та відсутність ефективних механізмів контролю. З іншого боку, це також може вказувати на нестабільність економічного середовища, яке не стимулює підприємницьку діяльність та розвиток легального сектору. Такий стан справ може стримувати економічне зростання та впливати на соціально-економічний розвиток країни. Таким чином, оцінка рівня тіньової економіки в Україні може мати важливі наслідки для прийняття політичних та економічних рішень, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та стабільності економіки.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку корупція стала невід'ємною частиною тіньової економіки. Оскільки рівень корупції зростає в усіх гілках влади, а її вплив на економічний і соціальний розвиток країни є дестабілізуючим. У зв'язку з цим, необхідно досліджувати тенденції індексу сприйняття корупції.

Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) - це інструмент, що використовується для оцінки рівня корупції в різних країнах світу. Його складає неприбуткова організація Transparency International. CPI базується на оцінках експертів з різних сфер, які аналізують рівень корупції в урядових структурах, політичних партіях, правосудді, поліції та інших сферах суспільства. Рейтинг складається на основі даних з останніх років і показує, як сприймається рівень корупції у країні в порівнянні з іншими. Високий бал CPI вказує на низький рівень сприйняття корупції, тоді як низький бал свідчить про високий рівень корупції. Цей індекс допомагає урядам, міжнародним організаціям та

громадськості в оцінці ефективності заходів боротьби з корупцією та виявленні тенденцій у розвитку цього явища.

На рис. 2.7 бачимо вражаючий показник. Зростання України на 11 балів у Індексі сприйняття корупції за період з Революції Гідності та розпочатого реформування є великим досягненням. Це свідчить про позитивні зміни в сфері боротьби з корупцією та покращення загального сприйняття громадянами чесності та прозорості в діяльності державних органів. Активна робота антикорупційних та інших державних органів грає важливу роль у цьому процесі. Їхні зусилля спрямовані на впровадження ефективних механізмів контролю, розкриття корупційних схем та покарання винних. Важливою також є підтримка громадськості та активна участь громадян у контролі за діяльністю владних структур. Це свідчить про потенціал України для подальшого розвитку та покращення якості життя її громадян. Такі досягнення надихають і стають прикладом для інших країн, які також борються з корупцією та прагнуть побудувати прозоре та справедливе суспільство.

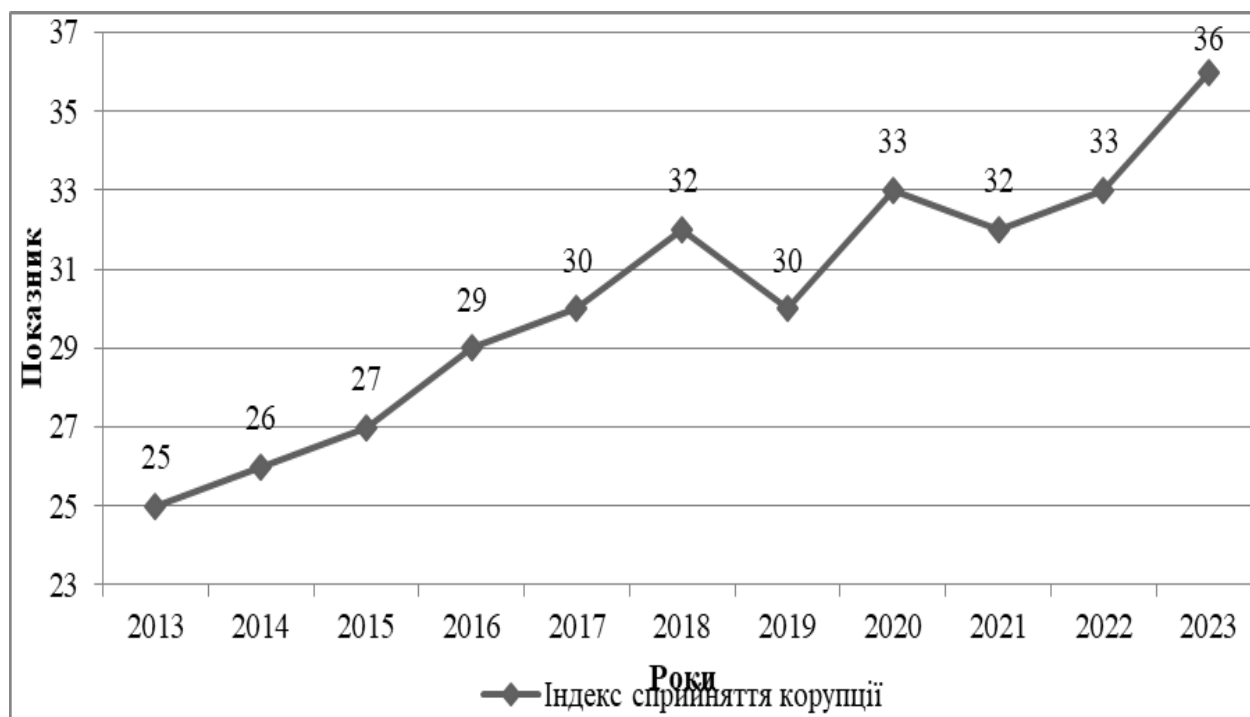

Рис. 2.7. Індекс сприйняття корупції в Україні у 2013-2023 рр.

Розрахунок автора на основі даних: [42]

Незважаючи на повномасштабне вторгнення росії на територію України, наша країна показала, що прогрес у боротьбі з корупцією є безперервним процесом, який триває навіть у найважчі часи національного виживання. Все ж, тіньова економіка та корупція призвели до структурної деформації та нерівності в державному економічному секторі, внаслідок чого протягом останніх років спостерігається хронічне недофінансування всіх економічних секторів, включаючи дисфункцію економічних секторів.

Таким чином, держава має покрити всі статті видатків і забезпечити належний рівень життя населення. У такій ситуації необхідно шукати додаткові джерела фінансування економіки, а це досягається шляхом залучення зовнішнього та внутрішнього фінансування. Зовнішній борг є одним із важливих показників економічного розвитку країни, оскільки призводить до збільшення боргового навантаження. Результати аналізу державного боргу України за останні роки відображені на рис. 2.8., демонструють стійку тенденцію до подальшого зростання до 85,1 млрд. дол.

Рис. 2.8. Державний борг України, 2013-2023 рр., млрд. дол. США

Розрахунок автора на основі даних: [43; 44]

Як бачимо, умови війни сильно підвищити обсяг державного боргу з ряду причин:

1. Воєнні витрати: фінансування військових операцій, закупка зброї та військової техніки, утримання військових баз і підрозділів - все це потребує значних витрат, які можуть фінансуватися за рахунок збільшення державного боргу.

2. Економічні збитки: війна призводить до руйнування інфраструктури, зменшення виробництва та зростання безробіття, що призводить до зниження податкових надходжень та зростання державного боргу.

3. Гуманітарні витрати: війна вимагає великих витрат на гуманітарну допомогу, медичне обслуговування постраждалим та внутрішньо переміщеним особам, реабілітацію та відбудову пошкоджених районів.

4. Валютні ризики призводять до валютних коливань та втрати довіри до національної валюти, що може ускладнити обслуговування зовнішнього боргу та призвести до його збільшення.

5. Економічне відсталість: війна спричиняє втрату інвестиційного клімату та зниження потенціалу економічного зростання у майбутньому, що може ускладнити відшкодування боргу та збільшити його обсяг.

У таких умовах важливо вжити заходів для ефективного управління фінансами та збереження економічної стабільності країни, щоб забезпечити подальший розвиток та покращення умов життя громадян.

Протягом численних років дефіцит бюджету зменшувався, з 10,3% ВВП у 2014 році до 2,2% у 2021 році, що стало можливим завдяки впровадженню жорстких заходів бюджетної економії та проведенню економічних реформ. Проте, у 2022 році державний бюджет виконано з дефіцитом у розмірі 914,7 млрд. грн [45].

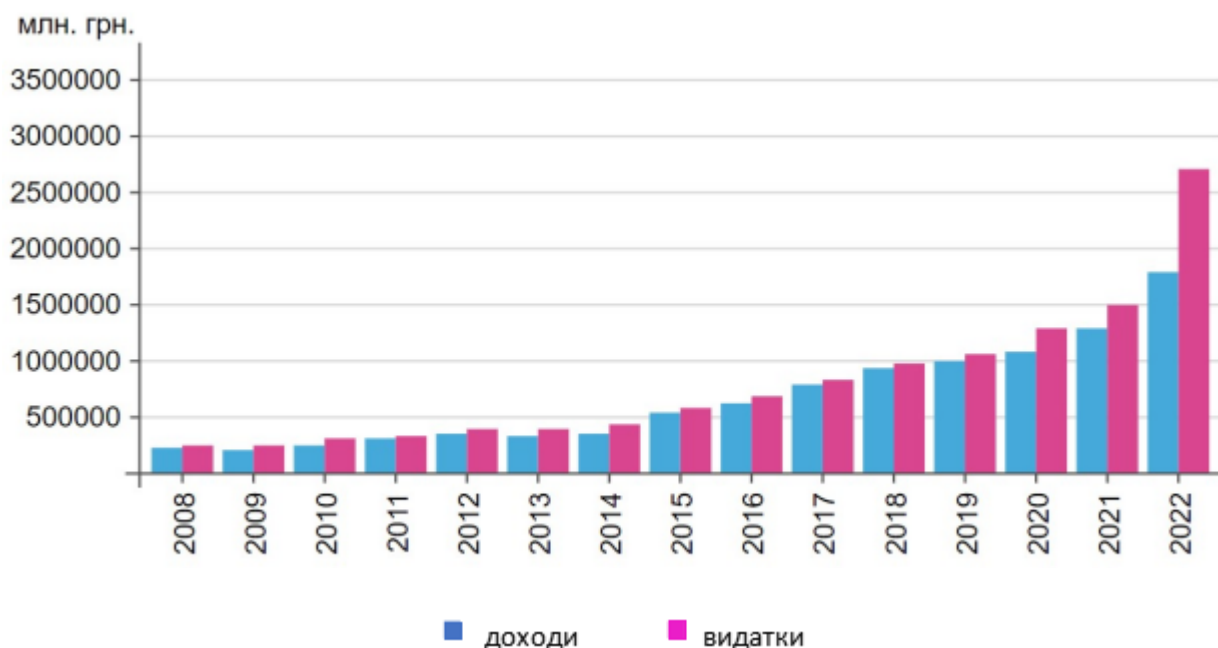

Рисунок 2.9. Динаміка зміни структури державного бюджету України (2008-2022 р.р., млн. грн).

Джерело: дані Мінфін [45].

Оцінка дефіциту державного бюджету України з 2013 по 2023 роки (рис. 2.10.) дає підстави вважати, що він носить постійний характер, тому потребує вживати заходів з підвищення податкових надходжень, зменшення видатків або пошуку джерел фінансування через ринок державних позик.

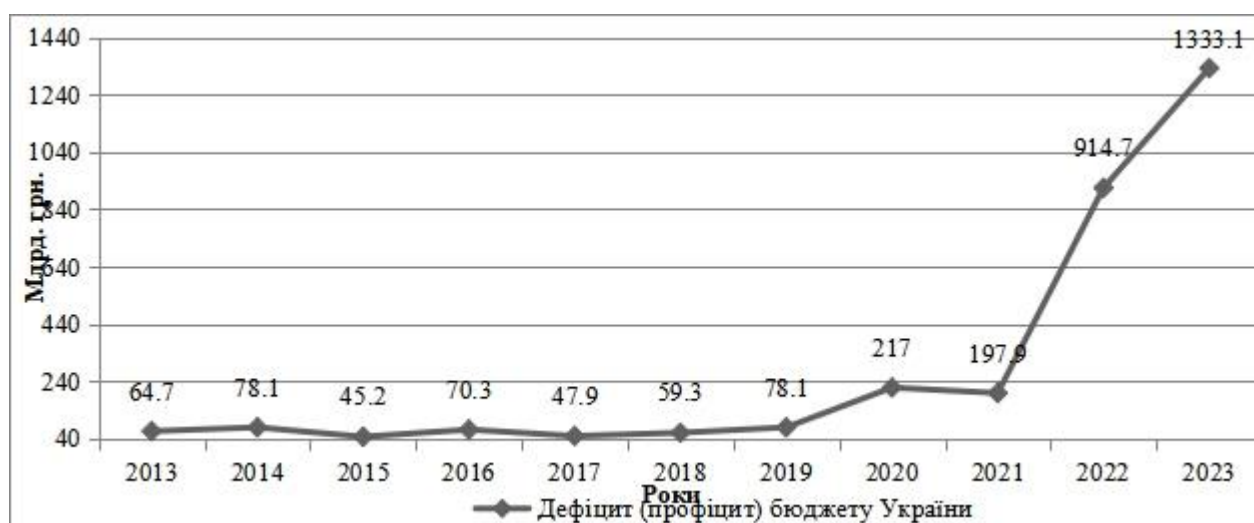

Рис. 2.10. Дефіцит державного бюджету України, 2013-2023 рр., млрд. грн.

Розрахунок автора на основі даних: [45]

Дефіцит державного бюджету може мати значний вплив на економіку та суспільство України:

- дефіцит бюджету зазвичай вимагає позикових коштів для його покриття, що може призводити до зростання державного боргу. Це, в свою чергу, може створювати проблеми з відшкодуванням цих позик, включаючи високі відсоткові ставки та зростання фінансового тиску на уряд;

- зменшення інвестицій та економічного зростання. Дефіцит може призводити до обмеження фінансування інвестицій у соціальні та економічні програми, що може сповільнити економічне зростання та розвиток інфраструктури;

- підвищення податків та зниження витрат. Для зменшення дефіциту уряд може бути змушений підвищувати податки або скорочувати витрати на соціальні та інші програми, що може негативно вплинути на життя громадян та економічний розвиток;

- збільшення дефіциту може призвести до підвищення інфляції та зростання валютних ризиків, що може вплинути на купівельну спроможність громадян та стабільність національної валюти;

- постійний дефіцит бюджету може підірвати довіру до уряду та його здатність до ефективного управління економікою та фінансами.

Таким чином, уникнення та зменшення дефіциту державного бюджету є важливим завданням для забезпечення стабільності економіки та соціального розвитку України.

Попередній період до війни в Україні відзначався певною стабільністю та позитивними тенденціями у макроекономічних показниках, хоча відбувалися й деякі спади через зовнішні шоки. Проте в 2022 році початок повномасштабного вторгнення призвів до різкого спаду майже у всіх економічних показниках. У цих непростих умовах економічні реформи, проведені українським урядом, та значний потік іноземних інвестицій стали вирішальними чинниками у стабілізації економіки та підтриманні її дієздатності. Ці заходи можуть включати політику

бюджетної дисципліни, фінансову допомогу від міжнародних партнерів, стимулювання підприємництва та інвестицій, а також реформи у сфері регулювання та адміністрування. Важливою також є підтримка соціальних програм та заходів для захисту населення від наслідків війни, що допомагають зберегти соціальну стабільність та забезпечити підтримку тим, хто потребує допомоги найбільше. В цій складній ситуації міжнародна співпраця, внутрішня єдність та ефективне управління грошовими та фінансовими ресурсами стають надзвичайно важливими для відновлення економічної стабільності та прискорення процесу відновлення після війни.

Отже, дослідження сучасних тенденцій економічного розвитку України відображає складну економічну ситуацію в Україні та визначає основні дестабілізуючі чинники. Зростання рівня інфляції та тіньової економіки, зменшення рівня реальної заробітної плати та збільшення обсягу тіньової оплати праці, а також зростання об'ємів державного боргу та дефіциту державного бюджету негативно впливають на процес економічного зростання.

Для забезпечення стійкості та підтримки економіки важливо вжити заходів, спрямованих на зменшення цих ризиків. Це може включати в себе впровадження ефективних антиінфляційних заходів, боротьбу з тіньовою економікою та підвищення рівня прозорості та ефективності управління державними фінансами. Крім того, реформи, спрямовані на підвищення рівня реальних доходів громадян та збільшення інвестиційної активності, можуть сприяти зміцненню економіки та забезпечити її стійкий розвиток.

2.2. Оцінка змін у динаміці легалізації доходів як чинника, що впливає на стабільність економіки

Україна стикається зі складними проблемами, які загрожують сталому економічному розвитку країни. Однією з найбільш серйозних проблем є структурні деформації та диспропорції в національній соціально-економічній системі. Нерівномірний розвиток галузей економіки та регіонів країни призводить до

зростання соціальних нерівностей та зниження загального рівня економічного розвитку.

Посилення ролі неформальних інституцій, таких як корупція та недодержання правових норм, також відіграє важливу роль у поглибленні цих проблем. Це призводить до зростання тіньової економіки та формування тіньових капіталів, що негативно впливає на розвиток легального бізнесу та створює невпевненість серед інвесторів. В цьому контексті, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, має неабиякий деструктивний вплив на економіку, суспільство та державні інституції. Це не лише підриває економічну систему, але і створює серйозні загрози для правопорядку та безпеки країни.

Протидія такому явищу вимагає комплексного підходу, що включає в себе посилення заходів протидії корупції, вдосконалення правової системи та забезпечення її ефективності, а також зміцнення механізмів контролю та нагляду над фінансовими операціями.

Проблема легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, має глобальний вимір, оскільки вона залучає світові фінансові центри та впливає на міжнародні фінансові потоки. У зв'язку з посиленням процесів глобалізації та інтеграції, ця проблема стає ще більш актуальною і складною для вирішення. Для ефективною протидії легалізації доходів злочинного походження потрібен спільний підхід та співпраця між країнами. Це включає удосконалення міжнародних стандартів та законодавства, вдосконалення механізмів обміну інформацією між країнами, а також зміцнення контролю за фінансовими операціями через міжнародні фінансові системи. На національному рівні в Україні, боротьбою з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, займається Державна служба фінансового моніторингу України.

Аналіз діяльності Держфінмоніторингу у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, свідчить про важливість та ефективність його ролі в боротьбі з цим явищем. Державний фінансовий моніторинг відіграє ключову роль у виявленні та блокуванні фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

Важливо зазначити, що ефективність роботи Держфінмоніторингу залежить від рівня його фаховості, доступу до відповідної інформації, а також співпраці з іншими відомствами та міжнародними партнерами. Спільна діяльність та обмін інформацією між різними національними та міжнародними структурами є ключовими у протистоянні легалізації злочинних доходів. Так, у період з 2015 р. по 2019 р. спостерігається висхідна динаміка щодо надходження повідомлень до Державної служби фінансового моніторингу України про підозрілі фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу та взяті на облік (рис. 2.11), які містять ознаки легалізації (відмивання) доходів, та можуть бути пов'язані з нею. Також, слід відмітити, що у період 2020-2022 р.р. кількість взятих на облік Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції суттєво зменшилась. У 2021 році Держфінмоніторингом взято на облік 1 664173 повідомлення про фінансові операції, що на 64,9% менше ніж у 2020 році, а у 2022 році Держфінмоніторингом взято на облік 1 181675 повідомлень про фінансові операції, що на 28,9% менше у порівнянні з 2021 роком. Варто зауважити, що зменшення кількості отриманих Держфінмоніторингом повідомлень від СПФМ відбулося не через реальне зниження рівня повідомлень, а у зв'язку з виконанням СПФМ вимог оновленого Базового Закону від 06.12.2019 № 361-ІХ, яким змінено підхід до виявлення фінансових операцій з ознаками фінансового моніторингу та у зв'язку з воєнним станом в Україні, введеним згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) [46, с. 20].

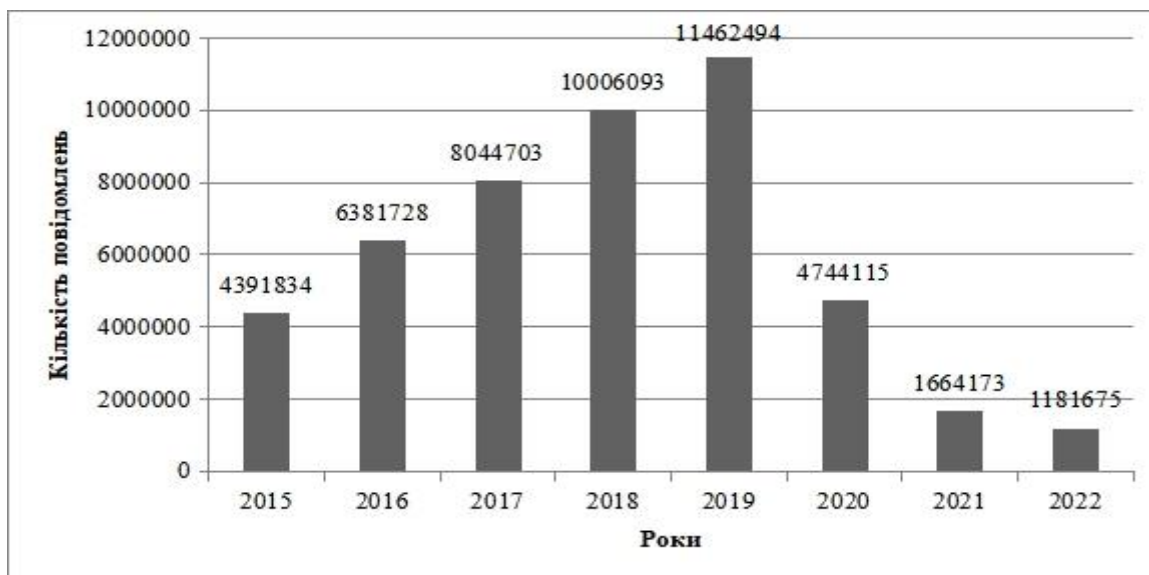

Рис. 2.11. Динаміка кількості повідомлень про підозрілі фінансові операції, які надійшли до Держфінмоніторингу у 2015-2022 рр.

Розрахунок автора на основі даних: [46, с. 20]

Зростаючий рівень тіньової економіки в Україні свідчить про те, що значна частина господарської діяльності відбувається поза офіційним сектором. Це призводить до накопичення нелегальних обсягів капіталу, які потребують легалізації, та частково використовуються для інфільтрації в легальний сектор економіки. Дослідження показує, що основним методом легалізації злочинних доходів є їх виведення за межі країни, зокрема, у офшорні зони. Це вимагає аналізу обсягів нелегальних грошових потоків з України та виявлення шляхів їх зменшення та контролю. Діяльність Держфінмоніторингу у цій сфері відіграє ключову роль у виявленні та протидії легалізації злочинних доходів. Шляхом аналізу методів та способів відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, можна розробити ефективні стратегії контролю та запобігання цьому явищу, забезпечуючи тим самим стабільність та законність фінансової системи країни.

На рис. 2.12. зображена динаміка тіньового фінансового потоку з України у 2013-2018 рр.

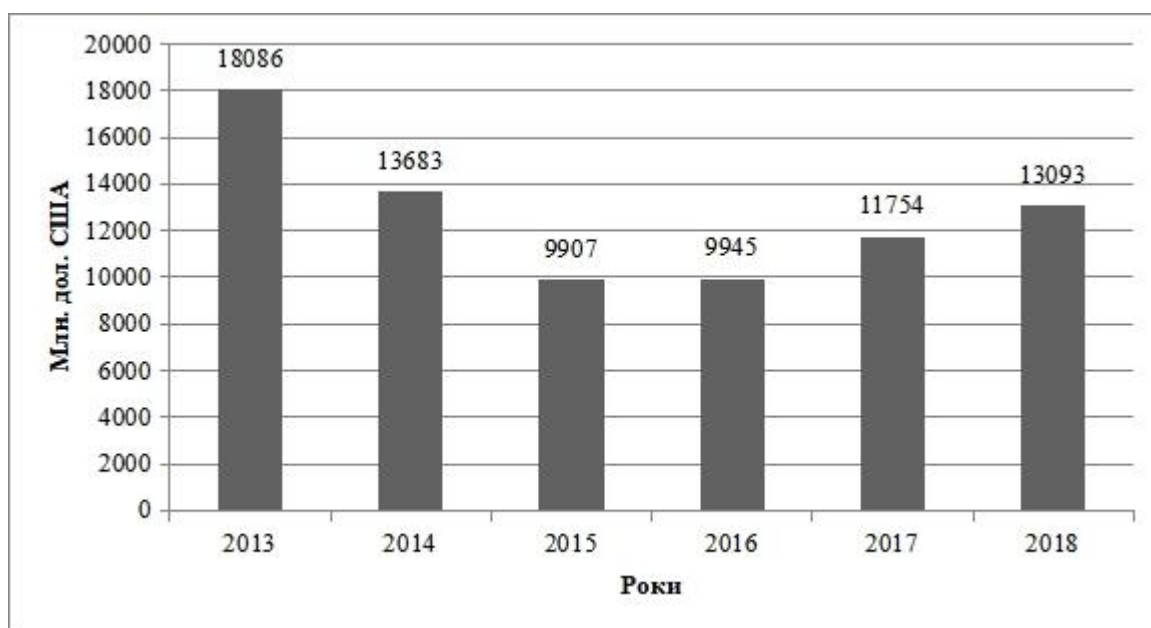

Рис. 2.12. Динаміка тіньового фінансового потоку з України у 2013–2018 рр., млн. дол. США

Розрахунок автора на основі даних: [22, с. 45]

Варто зазначити, що дані за 2019-2022 роки відсутні, відповідно до рішення Ради з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (протокол засідання № 14 від 29 грудня 2022 року), оприлюднення Звіту про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу буде здійснено протягом місяця після скасування воєнного стану [47].

Ці дані підтверджують серйозність проблеми виведення капіталу з України та його акумуляції в тішовому секторі. Сумарні обсяги виведеного капіталу, які становлять близько 10,6% ВВП країни або приблизно 113 мільярдів доларів США щорічно, свідчать про серйозні наслідки цього явища для економіки України. Такі великі обсяги виведеного капіталу викликають негативні наслідки для економіки, такі як зниження інвестиційного потенціалу, обмеження розвитку внутрішнього

ринку та збільшення відсотка тіньової економіки. Крім того, це може позначитися на стабільності фінансової системи та загальному рівні економічного зростання.

Водночас слід зазначити, що значна частина цих фінансових ресурсів у майбутньому буде повернута в Україну після проходження легалізації грошей під виглядом інвестицій у різні галузі національної економіки.

Дослідимо обсяг прямих іноземних інвестицій та round tripping інвестицій за період 2013-2022 рр., щоб визначити розмір легалізованого капіталу (рис. 2.13).

Зазначимо, що аналіз рухів капіталу в сучасних умовах може бути вельми складним завданням, оскільки важко точно визначити та порівняти частку капіталу, що вивозиться за кордон, і частку, яка повертається у вигляді іноземних інвестицій. Це пов'язано з різними механізмами та шляхами переміщення капіталу.

Рис. 2.13. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України та round tripping інвестицій у 2013–2022 рр., млрд. дол. США

Розрахунок автора на основі даних: [48, с. 6]

«Round tripping» - це практика, коли капітал вивозиться з країни, а потім знову повертається туди ж у вигляді іноземних інвестицій чи інших фінансових операцій, щоб уникнути оподаткування, використовуючи різноманітні фінансові механізми та структури. Наприклад, компанія може вивезти гроші з країни,

інвестувати їх у зарубіжний актив, а потім повернути ці кошти назад в країну як іноземні інвестиції, отримуючи при цьому певні податкові переваги або інші фінансові вигоди. Ця практика використовується для уникнення податків, обмежень на валютні операції, а також для приховування походження капіталу. Вона часто використовується у країнах з високим рівнем корупції та недостатньою прозорістю фінансової системи. Деякі правозахисні організації та уряди розглядають цю практику як форму нелегальних фінансових операцій і намагаються боротися з нею через законодавчі та регуляторні заходи.

Аналіз досліджень підтверджує нестабільні тенденції у сфері інвестування в Україну під час політичної нестабільності, зокрема у 2014 та 2022 роках, коли були зафіксовані надзвичайно низькі показники інвестицій. У 2022 році обсяги «round tripping» оцінено у мінус 0,6 мільярда доларів США. Відтік коштів через ці операції був пов'язаний із повномасштабним вторгненням російських військ в Україну у лютому 2022 року, що різко ускладнило економічну ситуацію в країні та критично знизило її інвестиційну привабливість.

Дослідження структури прямих іноземних інвестицій в економіку України дозволяє зробити висновок, що найбільші обсяги таких інвестицій у 2022 році надходили: із Кіпру (33,1 %) та Нідерландів (19,5 %), які Кабінетом міністрів України, визнано найбільшими офшорними зонами України, що й доводить нашу гіпотезу про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через офшорні зони.

Такий аналіз є важливим для визначення масштабів корупційних правопорушень та їх впливу на економіку країни. Оцінка обсягів легалізованих коштів, отриманих в результаті корупційних діянь, дозволить краще розуміти розміри цієї проблеми та визначити шляхи її подолання. Для проведення оцінки можна використовувати різні методи, включаючи аналіз фінансових транзакцій, дослідження активів та доходів осіб, підозрюваних у корупційних діяннях, та інші методи фінансового моніторингу. Отримані результати можуть служити основою для розробки ефективних стратегій боротьби з корупцією, вдосконалення законодавства та удосконалення системи фінансового контролю та регулювання.

Такий аналіз також допоможе зрозуміти реальний вплив корупції на економіку та суспільство, що є важливим для розвитку ефективних стратегій протидії цьому явищу.

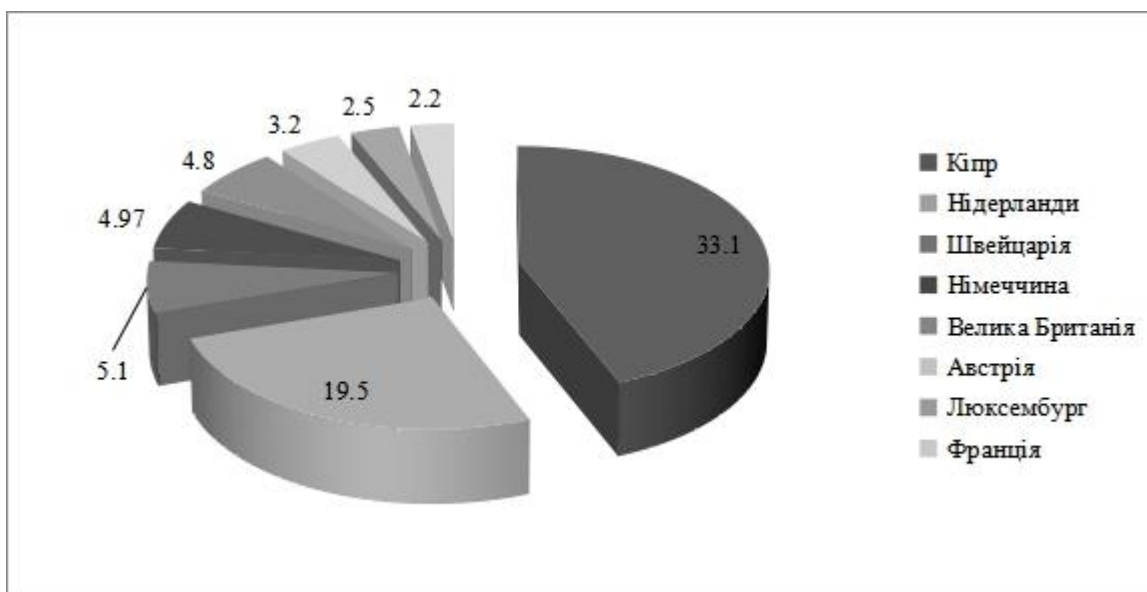

Рис. 2.14. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами їх походження, 2022 р.

Розрахунок автора на основі даних: [49]

В умовах військової агресії з боку російської федерації та введенням воєнного стану на території України відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» Верховна Рада України та Уряд працюють, зокрема, над відновленням економіки, допомогою підприємцям України та створенням умов для залучення інвестицій в Україну [49]. Заради підвищення інвестиційної привабливості України та залучення стратегічних інвесторів, а також для створення нових високооплачуваних робочих місць та підвищення конкурентоспроможності економіки, впровадження державної підтримки великих інвестиційних проектів прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [50].

На рис 2.15. відображено обсяги легалізованих коштів, отриманих від корупційних діянь.

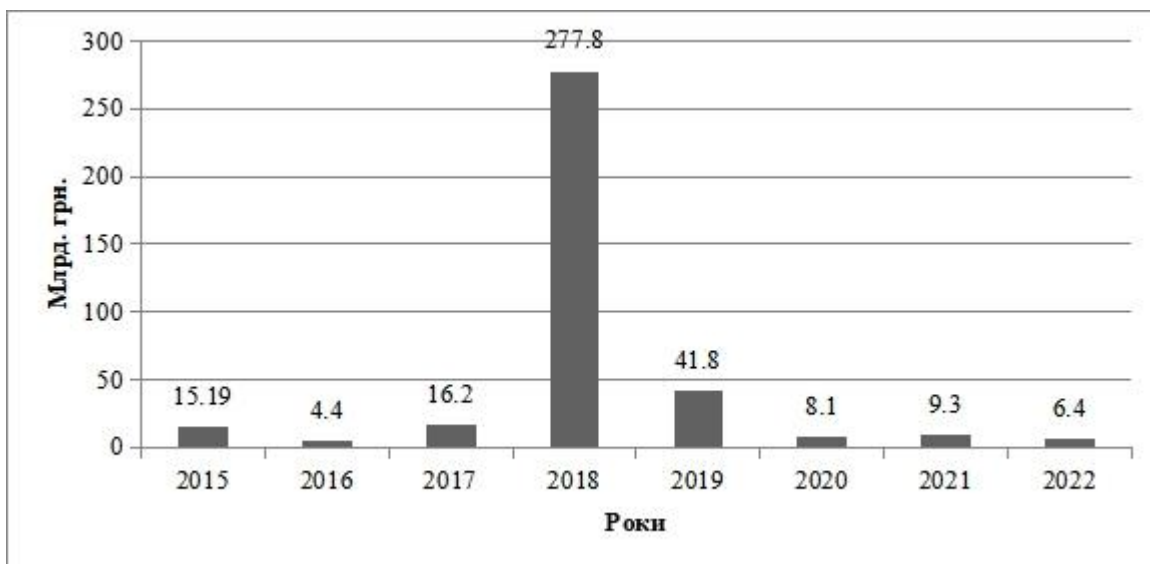

Рис. 2.15. Обсяги легалізованих коштів, отриманих внаслідок корупційних дій в Україні за період 2015-2022 років, млрд. грн.

Розрахунок автора на основі даних: [51-57; 46]

Слід зазначити, що у 2018 році обсяг легалізованих (відмитих) коштів, отриманих злочинним шляхом завдяки корупції, сягнув рекордного значення (277,8 млрд грн), що суттєво відрізняється від попередніх та наступних показників. Водночас особливою тяжкістю злочинів у цій сфері є протиправні та корупційні дії осіб, які перебувають у державній та місцевій владі.

Звертаючи увагу на структуру корупційних злочинів, варто відмітити, що значна частина них відбувається у бюджетній сфері. Це завдає серйозної шкоди державному бюджету та мешканцям країни. На рисунку 2.16. показана динаміка обсягів легалізованих коштів, отриманих через корупційні злочини.

Як бачимо, що найбільші обсяги незаконно одержаних коштів, одержаних внаслідок здійснення корупційних діянь, було легалізовано у 2017 (4,5 млрд. грн.) та 2020 (4,4 млрд. грн.) роках.

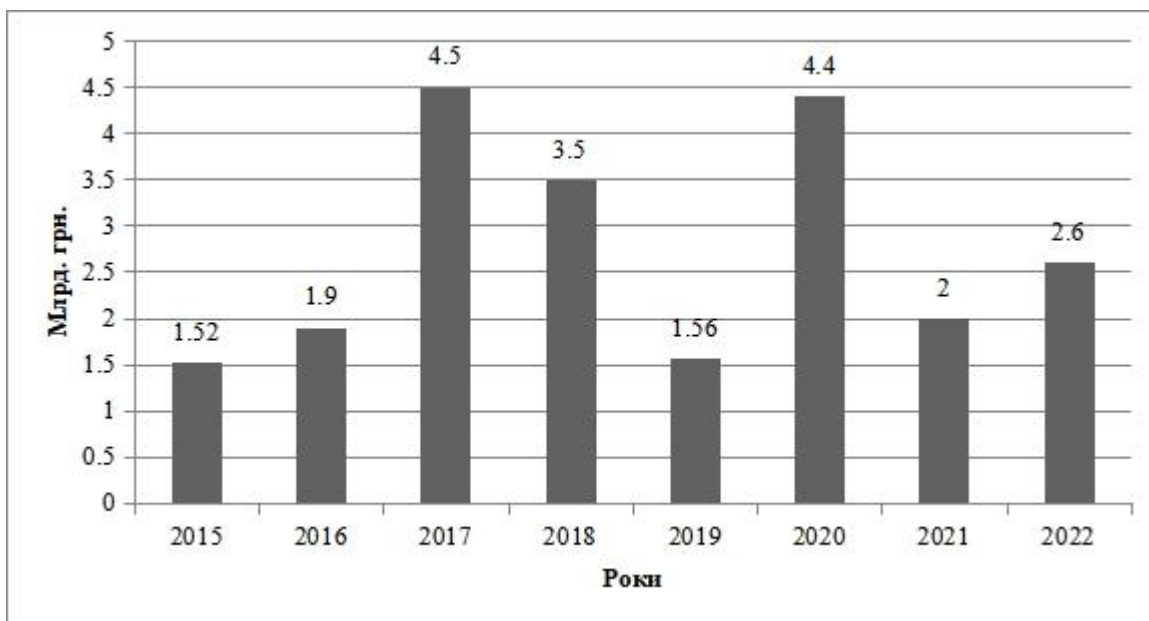

Рис. 2.16. Обсяг легалізації коштів, одержаних внаслідок здійснення корупційних діянь за період з 2015 по 2022 роки, млрд. грн.

Розрахунок автора на основі даних: [51-57; 46]

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні спостерігається дуже серйозна проблема з легалізацією незаконно одержаних коштів. Це може мати серйозні наслідки для економічного розвитку країни, так як легалізація таких коштів сприяє збільшенню тіньового сектору, підриванню довіри до уряду та зниженню інвестиційної привабливості. Тому, необхідно вжити усіх невідкладних заходів для боротьби з цією проблемою та встановлення прозорих і ефективних механізмів контролю за походженням та рухом грошових коштів.

2.3. Визначення впливу дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки на процес легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом

Дестабілізуючі тенденції у розвитку економіки значно підвищують ризик легалізації незаконно одержаних доходів. Наприклад, зниження економічного зростання, підвищення безробіття, зменшення інвестицій та загальне збільшення економічної невпевненості може сприяти зростанню кількості осіб, які шукають можливості для легалізації незаконних коштів через різноманітні канали, такі як

підробка, контрабанда, відмивання грошей тощо. Більш того, політична нестабільність, слабка правова система та недостатня ефективність в сфері правопорядку також можуть створювати сприятливе середовище для легалізації незаконних доходів, оскільки це може знизити ризики і покарання для осіб, які займаються корупцією та іншими незаконними діями. Отже, дестабілізуючі тенденції у розвитку економіки можуть значно підвищити ризик легалізації незаконно одержаних доходів, тому важливо вживати заходів для боротьби з цим явищем та створення стабільного економічного та правового середовища.

Стратегічною загрозою для боротьби з легалізацією в національній економіці є посилення тінізації економіки. Це означає, що все більша частина економічної діяльності відбувається поза офіційними каналами і не враховується у відповідних статистичних звітах. Така тінізація ускладнює контроль за походженням та рухом коштів, що робить легалізацію незаконно одержаних доходів набагато легшою. Додатково, тінізація економіки може сприяти розповсюдженню корупції та інших незаконних практик, оскільки у тіньовому секторі немає ефективного контролю та нагляду з боку владних органів. Це створює умови для надмірного зловживання владою та неконтрольованого відмивання грошей через тіньові канали. Отже, посилення тінізації економіки утруднює боротьбу з легалізацією незаконно одержаних доходів та ускладнює контроль за фінансовими потоками в країні.

Зважаючи на значний розрив між показниками економічного прогресу та рівнем забезпечення соціальних стандартів, який виникає через незаконне нагромадження та легалізацію фінансових ресурсів, спостерігається значна нерівність у майнових позиціях. Варто відзначити, що активне підвищення рівня доходів населення є ключовим фактором для стимулювання динамічного економічного зростання. Оцінка рівномірності розподілу доходів серед населення може бути проведена за допомогою індексу Джині, що зображено на рис. 2.18.. Коефіцієнт або індекс Джині, є найбільш часто використовуваним показником розподілу доходів. Простіше кажучи, чим вищий коефіцієнт Джині, тим більший розрив між доходами найбагатших і найбідніших людей країни. Коефіцієнт Джині для країни важливий, оскільки він допомагає визначити високі рівні нерівності

доходів, що може мати кілька небажаних політичних та економічних наслідків. До них належать уповільнення зростання ВВП, зниження мобільності доходів, збільшення боргу домогосподарств, політична поляризація та вищі рівні бідності [58].

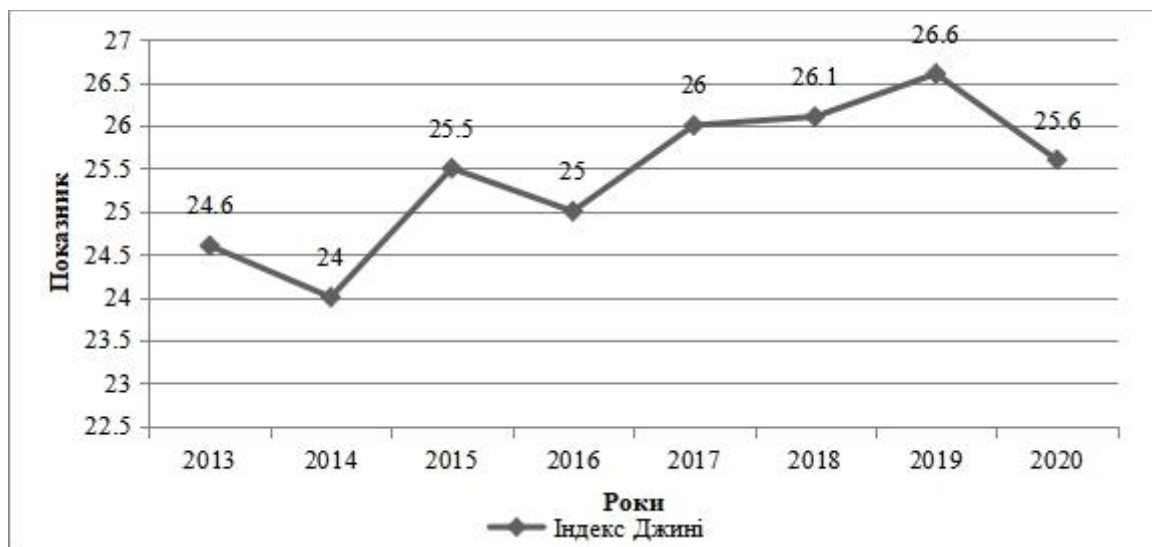

Рис. 2.17. Індекс Джині в Україні протягом 2013-2020 років

Розрахунок автора на основі даних: [58]

Цікаво, що в Україні Індекс Джині один з найнижчих в світі - 25,6%. Ми в компанії таких країн як Азербайджан (22,45%), Молдова (24,5%), Білорусь (24,75%), Словенія (24,84%), Чехія (25,43%), Словаччина (25,77%). Можливо, такий аномальний результат пов'язаний з недостовірною статистикою щодо рівня доходів громадян і високою часткою тіньової економіки [59].

Негативні тенденції, пов'язані із зростанням тіньової економіки, справді можуть впливати на макроекономічні показники країни. Хоча існує деякий короткостроковий позитивний ефект від тіньової економіки, який виражається у зменшенні соціальної напруженості та покращенні умов життя населення через нелегальні доходи, але ці явища можуть ускладнити досягнення стабільного економічного зростання. У довгостроковій перспективі це може призвести до зниження довіри до уряду та банківської системи, збільшення ризиків для бізнесу та інвесторів, а також до зменшення податкових надходжень, що може негативно позначитися на обсягах ВВП. Тому, необхідно вживати заходів для боротьби з

тіньовою економікою та створення стабільного середовища для економічного розвитку (рис. 2.19). Проте розрахунок ВВП з урахуванням купівельної спроможності населення дає змогу спостерігати нестійку тенденцію, що характеризується різким падінням показника у 2013-2015 роках та у 2021-2022 роках через економічну, політичну та соціальну кризи.

Так, безумовно, повномасштабна війна, розпочата росією у 2022 році, має надзвичайно негативний вплив на економіку України. Окупація територій, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, блокада портів та переривання логістичних ланцюгів суттєво обмежують виробництво, експорт та інвестиційну активність. Це призводить до різкого зниження споживчого попиту, втрат робочих місць і зменшення виробництва. Такі наслідки війни важко переоцінити, і вони потребують ефективних заходів для відновлення економіки та забезпечення стабільності в майбутньому.

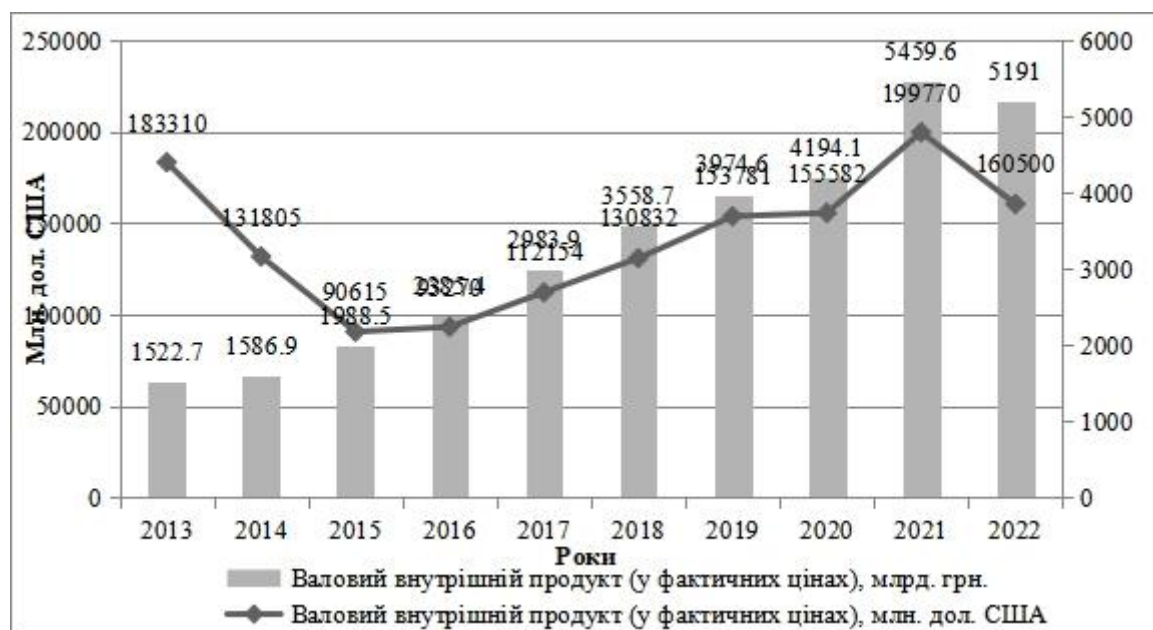

Рис. 2.18. Рівень ВВП України у 2013-2022 рр., млрд. грн., млн. дол. США, Розрахунок автора на основі даних: [37]

Для дослідженні зв'язку між негативними тенденціями економічного розвитку та легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, використання індексу споживчих цін має обґрунтований і важливий характер. Цей індекс охоплює макроекономічні та соціальні показники, що дозволяє зрозуміти вплив

інфляції на купівельну спроможність населення. Наші розрахунки, які представлені на рисунку 2.19., підтверджують факт, що зниження рівня інфляції сприяє підвищенню якості життя населення, що в свою чергу підвищує рівень розвитку економіки країни.

Рис. 2.19. Співвідношення індексу споживчих цін та індексу якості життя в Україні у 2013-2023 рр., %

Розрахунок автора на основі даних: [37]

Для наочного аналізу ефективності соціально-економічної політики та економічного розвитку країни на міжнародному рівні є важливим аналіз динаміки Індексу людського розвитку України. Цей індекс, розрахований ООН, враховує рівень освіти, очікувану тривалість життя та рівень доходів, що є ключовими складовими якості життя населення. Індекс людського розвитку (ІЛР) є сумарним показником середніх досягнень у ключових аспектах людського розвитку: довге та здорове життя, знання та гідний рівень життя. ІЛР є середнім геометричним нормалізованих індексів для кожного з трьох вимірів.

Вимір здоров'я оцінюється за очікуваною тривалістю життя при народженні, вимір освіти вимірюється середнім числом років навчання для дорослих віком 25 років і старше та очікуваних років навчання для дітей у віці вступу до школи. Рівень життя вимірюється валовим національним доходом на душу населення. ІЛР

використовує логарифм доходу, щоб відобразити зменшення значення доходу зі збільшенням ВНД. Оцінки для трьох вимірних індексів ІЛР потім об'єднуються в зведений індекс із використанням середнього геометричного. ІЛР можна використовувати, щоб поставити під сумнів вибір національної політики, поставивши запитання, як дві країни з однаковим рівнем ВНД на душу населення можуть у підсумку отримати різні результати людського розвитку. Ці контрасти можуть стимулювати дискусію щодо пріоритетів державної політики [60].

Вважаємо, що важливо показати на графіку динаміку Індексу людського розвитку в Україні за період з 2013 по 2021 рік.

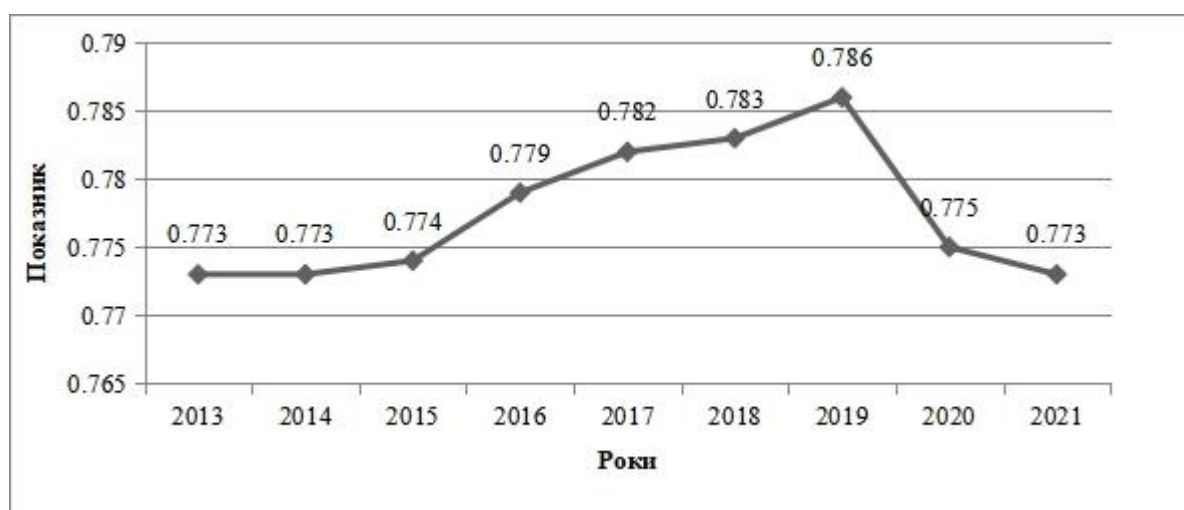

Рис. 2.20. Індекс людського розвитку в Україні у 2013-2021 рр.

Розрахунок автора на основі даних: [60]

Значення ІЛР України за 2021 рік становить 0,773, що відносить країну на 8 років назад, де у нас був ідентичний показник. Цьому посприяла триваюча пандемія Covid-19, яка призвела до змін у людському розвитку, що продовжує непередбачувано породжувати різні варіанти. Дані за 2022-2023 роки в ньому ще не враховано, але в подальшому будуть відображати наслідки війни, яка в Україні спричинила ще більше людських страждань.

Сучасна економіка України перебуває у кризовому стані через воєнні події на її території. Динаміка ВВП та інших показників відображає два значущі кризові періоди, які відбулися протягом останнього десятиліття: 2014-2015 та 2022 роки. Вони характеризуються інфляційними процесами та спадом виробництва. У 2022

році ВВП України зменшився на 29,1%, що є найбільшим показником протягом розглянутого періоду. Це призвело до зниження купівельної спроможності населення та рівня життя. Кризові періоди української економіки співпадають з роками агресивного вторгнення російської федерації та розгортання воєнних операцій. Поступове відновлення економіки між кризовими періодами відбувається повільно, показуючи негативну тенденцію у виробництві товарів та послуг, що не досягає рівня розвитку попередніх років.

Отже, в процесі дослідження можна зробити висновок, що вплив дестабілізуючих тенденцій у розвитку економіки має прямий зв'язок з процесом легалізації доходів. Негативні аспекти, такі як політична нестабільність, корупція та інституційна недостатність, сприяють збільшенню тіньового сектора економіки. Це створює середовище, де злочинні елементи можуть легше відмивати свої доходи та втікати в легальний сектор. Таким чином, ефективний бізнес та розвиток країни у цілому ускладнюються, а влада має важливе завдання вдосконалити свої механізми контролю та боротьби з цим явищем для забезпечення стійкого економічного розвитку.

Висновки до розділу 2

Вивчення сучасного стану економіки України та ідентифікація проблем економічного розвитку вказує на кілька ключових висновків:

1. Війна, яка розпочалася в 2022 році, суттєво позначилася на економічному становищі країни, що призвело до різкого спаду макроекономічних показників.

2. Економічні реформи та іноземні інвестиції відіграють ключову роль у стабілізації економіки та забезпеченні її функціональності в умовах війни. Проте, існують серйозні проблеми, такі як корупція та політична нестабільність, які перешкоджають повноцінному економічному розвитку України. Ці негативні фактори відображаються на процесі легалізації доходів, особливо у контексті зростання тіньового сектору та недостатнього контролю за фінансовими операціями.

3. Для досягнення сталого економічного розвитку в Україні необхідно не лише зміцнити економічні реформи та привернути іноземні інвестиції, але й активно працювати над боротьбою з корупцією та забезпеченням політичної стабільності. Тільки таким чином можна зменшити вплив негативних факторів на процес легалізації доходів та забезпечити процес сталого економічного зростання.

РОЗДІЛ 3.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Закордонний досвід протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом

27 грудня 2023 року уряд затвердив План заходів до 2026 року, спрямований на запобігання виникненню та зменшення наслідків ризиків, виявлених у третій національній оцінці ризиків у сфері протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення [61].

Згідно з прийнятим рішенням Кабінету Міністрів, уряд встановив основні стратегічні напрями розвитку системи фінансового моніторингу наступних трьох років, враховуючи ключові аспекти державної політики у цій галузі. Міністерство фінансів повідомило, що план дій був сформований на основі третьої Національної оцінки ризиків, яка визначила загрози та уразливі точки для суб'єктів фінансового моніторингу.

У затвердженому Плані заходів передбачено реалізацію комплексу заходів з інституційного, законодавчого, організаційного та практичного підвищення ефективності національної системи протидії відмиванню «брудних» коштів відповідно до міжнародних стандартів.

Ураховуючи це, було б корисним розглянути головні напрями дій у сфері протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, через аналіз позитивного досвіду інших держав та міжнародних інституцій, що займаються контролем у цій області.

На сьогоднішній день існує різноманіття організацій, які спеціалізуються у різних аспектах боротьби з корупцією, фінансуванням тероризму, незаконним виведенням коштів в офшорні зони тощо. До основних таких організацій належать Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Група дій проти

фінансування тероризму (ФАТФ), Європейська комісія, Світовий банк та інші [62, с. 209]. Також у світовій практиці поширено створення спеціалізованих органів фінансової розвідки (ФР) - FIU, які діють у більшості країн з метою контролю за фінансовими інститутами та збирання, аналізу та обміну інформацією про операції, які підлягають фінансовому моніторингу. У Сполучених Штатах - це Департамент посилення боротьби з фінансовими злочинами; в Канаді - Центр аналізу фінансових операцій; в Японії - Японський офіс фінансової розвідки; в Греції - Спеціальний комітет боротьби з відмиванням грошей; в Аргентині - Комітет з фінансової інформації; в Бразилії - Рада з контролю за фінансовою діяльністю; в Мексиці - Генеральний директорат для розслідування транзакцій і Агентство боротьби з відмиванням грошей; в Бельгії - Сектор оброблення фінансової інформації. За своїм статусом вони не тільки функціонують як органи виконавчої влади, але й мають статус адміністративних органів (США), поліцейських підрозділів (Мексика, Австрія) та органів юстиції (Аргентина) [63, с.270].

Ще одну неприбуткову організацію, що зосереджується на кількох ключових сферах діяльності, називають Міжнародною асоціацією з розслідування злочинів у сфері високих технологій (НТСІА). Ці напрями включають надання послуг з проведення аудиту безпеки інформаційних систем і програмного забезпечення, розробку комплексу заходів щодо захисту від інформаційних атак, організацію навчальних заходів як для працівників правоохоронних органів, так і для громадян з питань інформаційної безпеки, а також проведення сертифікації комп'ютерного обладнання з метою запобігання злочинам у сфері високих технологій [64, с.468].

У 1990 році було засновано Міжнародну асоціацію з аналітики питань злочинності (ІАСА), з метою сприяння аналітикам з питань злочинності у всьому світі у вдосконаленні своїх професійних навичок. Вона також надає допомогу правоохоронним органам у здійсненні обміну інформацією та контактами, надаючи необхідний аналіз та інформацію. Це досягається через проведення навчальних заходів, створення об'єднуючих соціальних мереж та видання друкованої продукції. Мережевий центр з обміну та аналізу інформації (MS-ISAC)

зосереджується на запобіганні кіберзагрозам щодо важливих державних та місцевих об'єктів та вживанні заходів для забезпечення кібербезпеки [64, с.469].

Під час дослідження в цьому контексті необхідно розглянути конкретні аспекти міжнародної нормативно-правової бази, що регулюють процес взаємодії з правоохоронними органами, а також використання у їх діяльності комп'ютеризованих систем, що спрямовані на протидію незаконно одержаних доходів. Ми погоджуємось з В.Г. Севруком, що деякі автоматизовані інформаційно-пошукові системи збирають дані всіх правоохоронних органів і спеціалізованих закордонних організацій, наприклад, Егмонтська група, MONEYVAL, Інтерпол, FATF, Європол, Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ), Євроюст, Базельський комітет, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Вольфсберзька група та Європейський банк реконструкції та розвитку [65, с. 998]. Аналіз законодавства інших країн, що регулює взаємодію між правоохоронними органами та іншими суб'єктами, що працюють у сфері боротьби з організованою злочинністю у фінансовій системі, надасть значні висновки щодо подолання цього явища на міжнародному рівні і сприятиме міжнародній співпраці в цьому напрямі. Управління правопорядку у багатьох країнах широко користується автоматизованими системами пошуку інформації, що значно полегшує виявлення та розкриття злочинів, скоєних учасниками злочинних груп. Поліцейські органи у країнах за кордоном широко використовують автоматизовані системи пошуку інформації, що дозволяють ефективно розкривати та розслідувати злочини, які вчиняються членами організованих груп. Принцип «запобігти краще, ніж карати» повинен застосовуватися і в боротьбі з організованою злочинністю. Запобігання такого роду злочинності переважно здійснюється за допомогою оперативно-розшукових методів, залучаючи громадськість, ЗМІ та інші соціальні інституції [66, с. 63].

Зарубіжний досвід регулювання фінансового моніторингу підтверджує, що США мають найвищий рівень організації фінансового моніторингу та найсуворіші умови покарання за порушення законодавства щодо легалізації доходів. У США до

державних органів виконавчої влади, які контролюють фінансову сферу, входять Організація з боротьби з фінансовими злочинами (U.S. Financial Crimes Enforcement Network), Податкове управління, Федеральна митна служба, Секретна служба Міністерства фінансів, Управління контролера грошового обігу адміністративних банків Міністерства фінансів, Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідувань та інші уповноважені органи. Відомий американський закон, відомий як PATRIOT Act 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism), встановив три основні компоненти системи протидії легалізації незаконно отриманих коштів та фінансуванню тероризму для кожного суб'єкта фінансового моніторингу: 1) розробка внутрішніх процедур боротьби з відмиванням коштів; 2) процедура ідентифікації клієнтів та осіб, що одержують вигоду від операцій; 3) процедура повідомлення про підозрілі трансакції [67, с. 242].

Німеччина вважається однією з країн, що мають найефективнішу законодавчу базу в сфері запобігання та боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Зокрема, Кримінальний кодекс та Закон про відмивання грошей відіграють ключову роль у цьому процесі. У Німеччині існує Федеральне агентство фінансового нагляду, яке відоме як BaFin, воно відповідає за контроль за діяльністю фінансових установ, тоді як Бундесбанк виступає як центральний банк країни. Проте останній не володіє компетенціями у контролі та регулюванні сфери запобігання відмиванню доходів, що мають злочинне походження. Оскільки Бундес банк здійснює комерційні фінансові операції, такі як обмін валюти, зокрема, німецьких марок, і погашення своїх чеків, він, згідно з німецьким законодавством, вважається фінансовою установою, що надає банківські послуги. Це означає, що він зобов'язаний звітувати про свої фінансові операції [68, с. 27].

У Франції TRACFIN відіграє ключову роль у боротьбі з легалізацією нелегальних коштів. Це, так званий, підрозділ фінансової розвідки, що належить до складу Міністерства економіки, фінансів та індустрії Франції. TRACFIN має різні

підрозділи, включаючи центр збирання інформації, відділ фінансової експертизи і оперативний відділ. Цей орган отримує інформацію про рахунки, відкриті в банках, які належать фізичним та юридичним особам [68, с. 29]. В законодавстві Франції не встановлено обов'язкове надання інформації про фінансові операції, якщо їхня сума перевищує певну межу. Однак суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані повідомляти TRACFIN, якщо вони мають обґрунтовані підозри щодо можливого відмивання незаконно отриманих доходів. Також обов'язкові повідомлення мають надходити у випадках, коли встановлення особи власника або бенефіціара юридичної особи викликає сумніви стосовно трастового фонду або утворення для управління активами, де особа бенефіціара або довірителя залишається невідомою. Крім того, особливу увагу викликають також фінансові операції на суму понад 150 000 євро, якщо вони є незвичайно складними або не мають очевидного економічного сенсу [68, с. 29]. У Великобританії функції фінансового моніторингу здійснює підрозділ фінансової розвідки Служба внутрішніх доходів NCIS/ECU, яка підпорядковується Міністерству фінансів Великобританії та співпрацює з Національною службою кримінальної розвідки, Митноакцизною службою, Бюро для боротьби зі шахрайством та Службою національних розслідувань. NCIS/ECU Великобританії відповідає за боротьбу з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму та шахрайством. Однак, в законодавстві Великої Британії є обмеження на передачу інформації іншим країнам щодо порушення податкового законодавства [69, с. 577]. Уповноваженим органом Польщі у системі державного фінансового моніторингу є Генеральний інспектор фінансової інформації (Generalny Inspektor Informacji Finansowej - GIIF), який підпорядкований Міністерству фінансів. Мета GIIF полягає у зборі, обробці та аналізі інформації з метою запобігання легалізації активів незаконного або невизначеного походження. Окрім фінустанов, суб'єктами фінансового моніторингу є юристи, аудитори, податкові консультанти, установи, що здійснюють електронні платежі, іноземні юристи, які надають правову допомогу на незалежній основі, посередники у сфері нерухомості, юридичні радники, що працюють поза рамками трудових відносин. Вони повинні інформувати GIIF про операції, під час яких використовуються

кошти, що, ймовірно, походять з незаконних або невизначених джерел, незалежно від їхньої вартості та характеру [69; с. 577].

Отже, в теперішніх умовах економіки, питання легалізації незаконно одержаних коштів набуває масштабного інтернаціонального значення. Навіть при посиленні контролю з боку держави в Україні обсяги незаконних фінансових потоків зростають щороку та мають загрозливий характер. Більшість країн світу вже розробила значний інструментарій для протидії тіньовій економіці.

3.2. Протидія дестабілізуючим тенденціям розвитку економіки в умовах воєнного стану

Сучасна українська економіка стикається з небаченим викликом, який є найбільшим за всю її історію. Повномасштабне вторгнення російської федерації стало рішучим ударом для всіх галузей економічної системи країни. Негативні наслідки цього вторгнення проявилися у:

- зниженні бізнес-активності.;
- зменшенні промислового потенціалу;
- ушкодженні та знищенні житлового фонду;
- погіршенні умов для бізнесу;
- зменшенні потенціалу у сільському господарстві країни;
- зростанні рівня безробіття та падінні купівельної спроможності населення;
- дестабілізації у галузі економіки;
- зниженні обсягів експорту;
- збитки в бюджетних надходженнях від підприємств, що перебувають під окупацією;
- підвищенні рівня тіньової економіки.

Підприємства різних сфер економіки розпочали адаптувати свою діяльність до потреб, пов'язаних з воєнними діями в Україні. Підприємства налагодили виробництво військового обладнання, транспортна сфера активно залучилася до евакуаційних заходів, а комерційний сектор спрямовує свої зусилля на підтримку

армії та населення, сплачуючи податки у державний бюджет. Російська агресія у Чорному морі фактично призвела до припинення подальшого експорту зернових культур. Величезні запаси зерна наявні, контракти укладені, що ускладнює ситуацію. Навіть за наявності домовленостей щодо експорту зерна, темпи його вивезення залишаються низькими.

Металургійна галузь теж сильно постраждала, зокрема великі металургійні підприємства в Маріуполі та Запоріжжі припинили свою діяльність. З'явилися певні проблеми з логістикою, тому що окрім фактичного закриття портів, збільшується навантаження на західний кордон, на автомобільний та залізничний транспорт, через який проходять потоки біженців і водночас потік вантажів із Європи зростає. Через це близько двох третин щорічного експорту товарів країни знаходяться під загрозою.

Проблеми з логістикою спричинили порушення ланцюжків поставок у різних галузях промисловості, що в свою чергу викликало втрату робочих місць та доходів для українських громадян. Це призвело до зниження внутрішнього попиту, що в поєднанні зі зменшенням експорту призвело до раптового скорочення сукупного попиту. Важливо відзначити, що війна, яка почалася в нашій країні 24 лютого 2022 року, призвела до обвалу ВВП на 30% до кінця 2022 року [70].

У період воєнних дій, економіка виконує дві основні функції: забезпечення потреб армії та забезпечення функціонування тилу. Проте стабільність української економіки та можливості відновлення в значній мірі залежать від швидкості та обсягів першочергового відновлення об'єктів критичної інфраструктури, соціальних послуг та житлового фонду [71, с. 39]. Це охоплює енергетичну інфраструктуру, системи транспорту, водопостачання та водовідведення, а також навчальні заклади та заклади для дошкільнят. Для здійснення цього необхідні належні фінансові засоби та людські ресурси. Слід підкреслити, що в цьому контексті надзвичайно важливе надійне енергопостачання, яке є критично необхідною передумовою для відновлення економіки та забезпечення життєдіяльності людей. Основними сприятливими факторами зростання країни є:

- зміцнення обороноздатності України та звільнення українських територій сприятиме підвищенню безпекового клімату та створить позитивний настрій для повернення людей на їхні рідні землі (там де ці території будуть придатними для проживання). У країні тривають бойові дії, і втрати змінюються щодня, але остаточні підрахунки будуть здійснені пізніше.

- продовження надання військової та фінансової підтримки Україні розвиненими країнами-партнерами сприятиме зміцненню обороноздатності країни та створить підґрунтя для сталого відновлення. Важливо відзначити, що найбільшим зовнішнім донором українського бюджету є США.

- започаткування та втілення міжнародних програм і проектів, аналогічних плану Маршалла, щодо відновлення економіки України, з основним акцентом на відновленні фізичної інфраструктури на звільнених територіях;

- зростання добробуту громадян, підвищення їхньої стійкості до ворожих атак та сприяння розвитку оптимістичних перспектив, що будуть додатковими факторами та стимулами для підвищення продуктивності.

- повернення українців, що перебували за кордоном через примусову міграцію, та їх готовність приєднатися до виробничих процесів;

- боротьба з корупцією та збільшення прозорості. Корупція серйозно шкодить економіці та суспільству, тому Україна повинна активно протидіяти цьому явищу, удосконалюючи антикорупційне законодавство, посилюючи правоохоронні органи та підвищуючи рівень прозорості у владі.

- зміцнення взаємодії між Національним банком України та урядом для підтримки реального сектору економіки. Наразі, з метою підтримки реального сектору економіки в умовах війни, Національний банк України та уряд інтенсифікують свою співпрацю. Вони спільно працюють над впровадженням заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності та підтримку стратегічних секторів економіки. Наприклад, підприємства можуть отримати кредити під 9% на термін до п'яти років для відновлення зруйнованих виробництв, що постраждали внаслідок війни, на суму приблизно 60 мільйонів гривень.

Виконання зобов'язань за такими кредитами частково (близько 80%) гарантується державною гарантією [31].

Національний банк України проводить грошово-кредитну політику з метою забезпечення стабільності фінансової системи та зниження рівня інфляції. Він також вживає заходів, таких як регулювання процентних ставок, контроль банківської ліквідності, і створення фінансових стимулів для підтримки реального сектору економіки. Уряд України також розробляє економічні стратегії та програми, спрямовані на підтримку та розвиток реального сектору. Ці заходи спрямовані на стимулювання виробництва, залучення інвестицій, підтримку підприємств у випадку збитків, а також на надання фінансової допомоги для відновлення пошкодженої інфраструктури. Наприклад, у цей час Кабінет міністрів реалізує значну програму допомоги українцям, які були змушені залишити свої домівки через війну. Через портал послуг «Дія» держава надає щомісячну фінансову підтримку кожному переселенцю в Україні у розмірі 2 тис. гривень на дорослого та 3 тис. на дитину.

Безперечно, уряд також стимулює розвиток підприємництва. Наприклад, за допомогою грантових програм, таких як «єРобота», він сприяє фінансовій підтримці переробних підприємств з метою збільшення активності у цій сфері.

Серед внутрішніх гальмуючих факторів можна виділити наступні:

- відновлення практики політизації економічних рішень та нарощування адміністративно-фіскального тиску на вітчизняне підприємництво стають суттєвими тенденціями. Це означає, що прийняття економічних рішень може ґрунтуватися на політичних мотивах, спрямованих на підтримку чинної влади. Наприклад, уряд або політичні сили можуть втручатися у встановлення цін, регулювання ринків, назначення керівників підприємств або розподіл ресурсів, не враховуючи ефективність та конкурентоспроможність. Посилення адміністративного тиску призводить до додаткових обмежень і правил для бізнесу, тоді як фіскальний тиск означає збільшення податків і зборів з метою поповнення державного бюджету, особливо для забезпечення потреб військових та соціальних

програм. Важливо зауважити, що незважаючи на ці реалії, поточна фіскальна політика в країні залишається пом'якшеною;

- не можливо відновити економічну активність на раніше окупованих землях через нестачу ресурсів для відновлення соціальної інфраструктури. Це означає, що після звільнення окупованих територій можуть виникнути труднощі зі встановленням економічної активності та розгортанням соціальної інфраструктури, яка б допомогла залучити знову мешканців, які залишили країну. Нестача ресурсів може ускладнити процес відновлення і розвитку цих територій;

- поглиблення протистояння і розбіжностей між фіскальною і монетарною політикою держави. Це відображає суперечності між підходами до оподаткування та управління грошовим обігом. Фіскальні стратегії націлені на розширення податкової бази та збільшення доходів бюджету, тоді як монетарні стратегії фокусуються на дотриманні консервативної грошової політики та підтримці розвитку і стимулюванні бізнесу. Це протистояння може призвести до напруги між різними гілками влади і призвести до прийняття неузгоджених рішень з питань фіскальної та грошової політики [72].

Ми вважаємо за необхідне виокремити корупцію як окремий фактор, який гальмує розвиток економіки, оскільки вона може споживати ресурси економіки та спричиняти нерівність. У той же час, управлінські реформи, спрямовані на підвищення прозорості, розвиток антикорупційних механізмів та покарання корупціонерів, можуть сприяти стабілізації економіки.

Серед зовнішніх чинників, що пригальмовують розвиток варто відзначити:

1. Геополітична нестабільність може впливати негативно на економіку країни через конфлікти, війни або політичну напругу у світі. Ця нестабільність може спричинити зменшення обсягів зовнішньої торгівлі та інвестицій, а також підвищити ризик підприємницької діяльності.

2. Світова економічна криза може мати негативний вплив на економічне зростання країни. Розвиток кризових ситуацій у світовій економіці, таких як фінансова криза чи рецесія, призводить до зниження світового попиту, зростання

безробіття та зменшення зовнішньої фінансової підтримки. Ці чинники можуть ускладнити відновлення економіки нашої країни.

3. Зміна світових цін на сировину, таку як коливання цін на нафту, метали та інші ресурси, може значно вплинути на експортні надходження країни та зовнішню торгівлю. Зниження цін на сировину може призвести до погіршення торгового балансу та вплинути на економічне зростання.

4. Зміни в зовнішньому регулюванні та торговельних угодах можуть вплинути на зовнішньоторговельну економічну діяльність України. Це може статися через зміну міжнародних торгових угод, митних режимів або введення нових тарифних бар'єрів. Негативні зміни в торгових угодах або введення нових обмежень можуть призвести до скорочення експорту та імпорту, що негативно вплине на економічне зростання.

На нашу думку, пріоритетними напрямками сучасної державної економічної політики мають бути такі:

1. Стимулювання інвестицій у виробництво та інфраструктуру: Створення сприятливої інвестиційної клімату, залучення інвестицій для розвитку виробничого сектора та інфраструктури сприятиме економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

2. Підтримка малого та середнього бізнесу: Забезпечення доступу до фінансових ресурсів, спрощення адміністративних процедур та надання консультацій можуть сприяти розвитку малого та середнього підприємництва, яке є важливим двигуном економіки.

3. Розвиток інновацій та цифровізація: Інвестиції у науково-технічний прогрес, підтримка досліджень та розвиток інноваційних галузей сприятимуть створенню нових можливостей для розвитку економіки. Цифровізація також є важливою для підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

4. Соціальна підтримка та розвиток людського капіталу: Забезпечення доступу до якісної освіти, медичного обслуговування та соціального захисту може сприяти підвищенню рівня життя населення та підготовці кадрів для нових галузей економіки.

5. Стабільність та прозорість управління: Забезпечення стабільності управління, боротьба з корупцією та забезпечення прозорості у діяльності державних структур є важливими для залучення інвестицій та розвитку ділового середовища.

В умовах війни вимагають специфічних підходів до економічної політики, оскільки збереження стабільності та забезпечення ефективного функціонування економіки стають пріоритетом. Ось кілька пріоритетних напрямків державної економічної політики, на нашу думку:

1. Мобілізація виробничих ресурсів: В умовах війни важливо мобілізувати виробничі ресурси для задоволення потреб оборони, забезпечення населення та економічної стійкості. Це може включати перепрофілювання підприємств на виробництво військової та медичної техніки, а також забезпечення продовольчої безпеки.

2. Залучення інвестицій в безпеку та оборону: Важливо залучити інвестиції для розвитку оборонної промисловості, модернізації збройних сил та створення резервів для забезпечення безпеки країни.

3. Стабілізація фінансово-економічної сфери: В умовах війни важливо забезпечити стабільність фінансово-економічної сфери через введення необхідних заходів контролю за курсом валют, фінансовою допомогою для підтримки національних підприємств та населення.

4. Соціальний захист населення: Важливо забезпечити соціальний захист для вразливих верств населення, військових ветеранів, сімей загиблих та постраждалих внаслідок війни.

5. Дипломатична та міжнародна діяльність: В умовах війни важливо здійснювати ефективну дипломатичну та міжнародну діяльність для забезпечення підтримки та співпраці з іншими країнами, міжнародними організаціями та союзниками.

6. Підвищення ефективності контролю та моніторингу: Необхідно посилити заходи контролю та моніторингу фінансових операцій, зокрема за допомогою

впровадження сучасних систем фінансового моніторингу та обміну інформацією між відповідними установами.

7. Посилення кримінального переслідування: Важливо здійснювати ефективно розслідування та переслідування осіб, які втікаються до легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Це може включати посилення кримінальної відповідальності для порушників.

8. Запровадження ефективних механізмів моніторингу та контролю: Необхідно розвивати системи моніторингу та контролю за діяльністю державних установ, державних закупівель та використанням бюджетних коштів. Це може включати створення незалежних антикорупційних органів та механізмів звітності перед громадськістю.

Умови воєнного конфлікту можуть значно змінити економічну обстановку в країні та вимагати перегляду стратегічних пріоритетів розвитку. З урахуванням непередбачуваних наслідків війни, визначення таких пріоритетів може стати викликом. Проте, у рамках цього обговорення можна розглянути кілька можливих напрямків розвитку:

1. Забезпечення безпеки та відновлення інфраструктури: Пріоритетна умова військових дій полягає у забезпеченні безпеки країни та відновленні інфраструктури постраждалих регіонів. Це охоплює відновлення електромереж, транспорту, зв'язку, водопостачання та інших важливих систем.

2. Мобілізація ресурсів: У період військових дій, необхідно перерозподілити ресурси для підтримки військових операцій та потреб національної безпеки. Це може включати збільшення виробництва військового обладнання, зброї та матеріалів.

3. Диверсифікація економіки: У зв'язку з ризиками війни, розглядається можливість розвитку галузей, що не залежать від зовнішніх ринків. Це включає розширення експортного портфеля та стимулювання внутрішнього споживання.

4. Залучення інвестицій та міжнародна співпраця: Важливим аспектом є залучення інвестицій та підтримка міжнародних партнерів. Це може включати

фінансову допомогу, технологічні та економічні ресурси для відновлення та розвитку.

5. Соціальний захист населення: Враховуючи складнощі військових дій, важливо забезпечити соціальний захист населення, особливо постраждалих груп. Це охоплює заходи з охорони здоров'я, реабілітації, підтримки внутрішньо переміщених осіб та реінтеграції учасників бойових дій.

Війна в Україні триває, проте наразі настав час шукати ефективні напрямки відновлення країни. Ми вважаємо, що стратегічні пріоритети відновлення вітчизняної економіки після війни повинні включати наступні аспекти:

- Відновлення попереднього рівня ВВП. Це ключовий показник, який відображає відновлення економічної активності після конфлікту. Відновлення ВВП передбачає реконструкцію інфраструктури, оновлення виробничих потужностей та стимулювання споживання.

- Оновлення економічної структури. Перехід до більш раціональної та конкурентоспроможної структури економіки, включаючи диверсифікацію галузей, розвиток інноваційних секторів та підтримку малих та середніх підприємств.

- Досягнення 50% частки обробної промисловості до 2030 року. Зростання обробної промисловості сприятиме створенню нових робочих місць, збільшенню експорту та зменшенню залежності від імпорту.

- Збільшення частки товарів внутрішнього виробництва в державних закупівлях. Це сприятиме внутрішньому виробництву та підтримці місцевих виробників.

- Розвиток технологічного сектора економіки. Це важливий крок до підвищення конкурентоспроможності країни та залучення інвестицій у високотехнологічні галузі.

- Розширення міжнародної торгівлі та залучення іноземних інвестицій. Це створить нові можливості для економічного зростання. Розробка ефективних механізмів підтримки експорту та просування української продукції на світових ринках також є важливою.

- Підвищення ефективності державного управління. Це передбачає реформи податкової та митної систем, зменшення бюрократичних бар'єрів та підтримку бізнесу.

- Розвиток інфраструктури та технологій для підтримки розумної економіки. Інвестиції в ці сфери підвищать конкурентоспроможність країни та сприятимуть зростанню інноваційних секторів.

Ці пріоритети визначають шлях до успішного відновлення економіки після воєнного конфлікту, з фокусом на стійкому та стабільному розвитку

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши практику іноземних держав у забезпеченні боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволило зробити висновок, що сучасне українське законодавство в цілому відповідає вимогам міжнародних організацій щодо протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

Україна швидко і впевнено йде шляхом інтеграції у європейське середовище. Проте на цьому шляху нас очікує багато роботи для того, щоб відповідати стандартам Європейського Союзу. Сфера фінансового моніторингу та боротьби з фінансуванням тероризму є складною не лише для України, а й для багатьох інших країн, включаючи США, Німеччину та Велику Британію. Навіть у таких успішних державах постійно вдосконалюються та вчать, обираючи шлях співпраці з приватним та громадським сектором. Ці практики є важливими для України, особливо з урахуванням нашого становища, коли ми знаходимося у стані війни з державою-терористом. Подолати ці виклики ми зможемо лише шляхом спільних зусиль і співпраці всіх секторів суспільства.

Разом із цим, необхідно шукати ефективні напрямки відновлення країни. Ми вважаємо, що стратегічні пріоритети відновлення вітчизняної економіки після війни повинні включати наступні аспекти:

1. Відновлення попереднього рівня ВВП.
2. Оновлення економічної структури.
3. Досягнення 50% частки обробної промисловості до 2030 року.

4. Збільшення частки товарів внутрішнього виробництва в державних закупівлях.

5. Розвиток технологічного сектора економіки.

6. Розширення міжнародної торгівлі та залучення іноземних інвестицій.

7. Підвищення ефективності державного управління.

8. Розвиток інфраструктури та технологій для підтримки розумної економіки.

Ці та інші пріоритети визначають шлях до успішного відновлення економіки після війни, з фокусом на стійкому та стабільному розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Дестабілізуючі тенденції в економіці мають значний вплив на процес легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Їх аналіз дозволяє краще розуміти механізми, що сприяють виникненню та поширенню цього явища. Практичні розрахунки динаміки легалізації доходів підтверджують необхідність ефективних заходів з протидії цьому процесу, оскільки він може серйозно підірвати стабільність фінансової системи та загрожувати економічній безпеці країни.

Наукові підходи до дослідження проблеми легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, важливі для розробки ефективних стратегій та заходів її протидії. Вони допомагають ідентифікувати ключові фактори, що сприяють легалізації, та розробляти цілеспрямовані заходи їх подолання.

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Ситуація військової агресії призводить до значного зниження рівня економічного розвитку, оскільки стає джерелом дестабілізації, що впливає на нього. Ці умови є ключовими факторами економічних процесів і визначають їхні характеристики, маючи негативний вплив на досягнення високих показників економічного зростання.

2. Визначено, що стабільний економічний розвиток країни залежить від впливу різних чинників, проте одним із ключових є зростання тіньових операцій у сфері економіки та легалізація доходів, отриманих незаконними шляхами через участь у тіньовому секторі. Після завершення війни це питання залишиться актуальним і стане важливим фактором у відновленні економіки України.

3. Економічні реформи та іноземні інвестиції відіграють ключову роль у стабілізації економіки та забезпеченні її функціональності в умовах війни. Проте, існують серйозні проблеми, такі як корупція та політична нестабільність, які перешкоджають повноцінному економічному розвитку України. Ці негативні фактори відображаються на процесі легалізації доходів, особливо у контексті зростання тіньового сектору та недостатнього контролю за фінансовими операціями.

4. Досліджено, що для досягнення сталого економічного розвитку в Україні необхідно не лише зміцнити економічні реформи та привернути іноземні інвестиції, але й активно працювати над боротьбою з корупцією та забезпеченням політичної стабільності. Тільки таким чином можна зменшити вплив негативних факторів на процес легалізації доходів та забезпечити процес сталого економічного зростання.

5. Проаналізувавши практику іноземних держав у забезпеченні боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволило зробити висновок, що сучасне українське законодавство в цілому відповідає вимогам міжнародних організацій щодо протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Україна швидко і впевнено йде шляхом інтеграції у європейське середовище. Проте на цьому шляху нас очікує багато роботи для того, щоб відповідати стандартам Європейського Союзу.

6. Стратегічними пріоритетами відновлення вітчизняної економіки після війни є: відновлення попереднього рівня ВВП; оновлення економічної структури; досягнення 50% частки обробної промисловості до 2030 року; збільшення частки товарів внутрішнього виробництва в державних закупівлях; розвиток технологічного сектора економіки; розширення міжнародної торгівлі та залучення іноземних інвестицій; підвищення ефективності державного управління; розвиток інфраструктури та технологій для підтримки розумної економіки.

Ці та інші пріоритети визначають шлях до успішного відновлення економіки після війни, з фокусом на стійкому та стабільному розвитку країни, а також ефективної боротьби з легалізацією незаконно отриманих доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З.С. Фінансові інститути в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник Черкаського університету*. № 1. 2017. С. 15-21.
2. Лібанова Е.М., Мокій А.І., Васильців Т.Г. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети. Монографія. К.: НІСД, 2007. 768 с.
3. Лібанова Е.М., Хвесик М.А., Садова У.Я. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.
4. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації. Монографія. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.
5. Уразов А. Основи економічної теорії: навчальний посібник / А. Уразов, І. Саух, О. Вікарчук. К.: ЦУЛ, 2019. 312 с.
6. Галуцько, В., Кузьменко, Ю. Ухилення від оподаткування - дестабілізуючий чинник економічної безпеки країни. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 28. С. 82-87.
7. Пікалов В. Л. Проблеми феномену стійкого розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 2 (11). С. 192-202.
8. Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України. Монографія. К. : НІСД, 2012. 368 с.
9. Геєць В. М. Довгострокові умови та фактори розвитку економіки України. *Економіст*. 2013. URL: <https://ua-ekonomist.com/107-valeryj-geyec-dovgostrokovi-umovy-ta-factory-rozvitku-ekonomiki-ukrayiny-1999-zakinchenyua.html> (дата звернення 30.01.2024 р.).
10. Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 304 с.

11. Гудзовата О.О. Чинники та функціональні особливості розвитку грошово-кредитної сфери в контексті формування системних характеристик фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 26-1. 2017. С. 83 – 87.

12. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення 31.01.2024 р.).

13. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 28.04.2020 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 31.01.2024 р.).

14. Гега П. Т. Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою / За ред. А. І. Комарової, М. О. Потєбенька, В. П. Пустовойтенка та ін. К., 2001. Т. 22. 730 с.

15. Резнік О.М. Вплив легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на фінансову систему України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2021. С.290-293.

16. Барановський О.І., Голіков В. І., Пасхавер Б. Й. Відмивання грошей: сутність та шляхи запобігання: монографія. Національна академія наук України, Ін-т економічного прогнозування. Харків : Вид-во Форт, 2003. 472 с.

17. Панов М.І., Шепітько В.І., Коновалова В.О., В.А. Журавель Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. 728 с.

18. Кириченко В., Пахомов В. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом. *Молодий вчений*. № 3 (79). 2020. С. 291-294.

19. Білоус І. І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88.

20. Гула Л.Ф. Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, що вчиняються організованими групами, як одна з форм економічної загрози

фінансовому ринку. Науковий вісник ЛьвДУВС. Вип. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2014. С. 331–342.

21. Користін О. Протидія відмиванню коштів: Міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні. Одеса, 2015. URL: https://pidruchniki.com/84030/finansii/protidiya_vidmivannu_koshtiv (дата звернення 12.02.2021 р.).

22. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму за 2019 рік. Київ. 2020 URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/naczionalna-oczinka-rizikiv> (дата звернення 10.02.2021 р.).

23. Стратегія сталого розвитку України до 2030 р.: проект -2017. К. 112 с. URL: file:///C:/Users/xecow/Downloads/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення 03.02.2024 р.).

24. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 03.02.2021 р.).

25. Про державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення 03.02.2024 р.).

26. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: Наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 р. № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text> (дата звернення 03.02.2024 р.).

27. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

28. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки: Постанова Кабінету міністрів

України від 15.12.2023 р. № 1315. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-osnovnykh-prohnoznykh-makropokaznykiv-ekonomichnoho-i-s1315-151223> (дата звернення 06.02.2024 р.).

29. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України від 17.11.2010 р. № 2698-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2698-17> (дата звернення 10.02.2024 р.).

30. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу: постанова Кабінету міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

31. Офіційна веб-сторінка Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/normativna-baza-finmon/>

32. Про віднесення держав до переліку офшорних зон України: Розпорядження Кабінету міністрів України від 23.02.2011 р. № 143-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

33. Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Республіки Нікарагуа: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 01.02.2021 р. № n0005525-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-21#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

34. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету міністрів України від 03.02.2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

35. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 10.02.2024 р.).

36. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html
37. Статистичний щорічник за 2022 р. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf/. (дата звернення 10.02.2024 р.).
38. Золотова О., Іванова В., Симак Д., Кудінов О., Славута О. Економіка під час воєнного стану: проблеми й шляхи подолання кризи (український досвід). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). С. 265–281.
39. Quality of Life Index by Country 2024. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp. (дата звернення 10.02.2024 р.).
40. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 р. URL: [file:///C:/Users/xecow/Downloads/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0_%202021_%D0%A2%D0%95%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/xecow/Downloads/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0_%202021_%D0%A2%D0%95%20(3).pdf). (дата звернення 10.02.2024 р.).
41. З чим світ входить у 2023р. Економічні перспективи відновлення України: аналітична доповідь, січень 2023 р. URL: https://razumkov.org.ua/images/pdf/2023_matra_i_kvartal.pdf
42. Індекс сприйняття корупції. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 10.02.2024 р.).
43. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (Дата звернення 10.02.2024 р.).
44. Державний борг та гарантований державою борг. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>. (дата звернення 10.02.2024 р.).
45. Державний бюджет України. Офіційна сторінка міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення 11.02.2024 р.).\

46. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. Київ, 2023. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf> (дата звернення 11.02.2024 р.).

47. Інформація щодо оприлюднення Звіту про проведення Національної оцінки ризиків (2022 рік). Офіційний веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/naczionalna-oczinka-rizikiv/oprilyudnennya-zvitu-pro-provedennya-naczionalnoji-oczinki-rizikiv.html>

48. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р. 2022р. Київ, 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_triping_ICL-DFS_pr.pdf?v=4 (дата звернення 11.02.2024 р.).

49. Інвестиційна діяльність в Україні за 2022 рік. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b6d0940d-2443-41c4-82ec-86e6d2e56973&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa2022-Rik&isSpecial=true> (дата звернення 11.02.2024 р.).

50. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17 грудня 2020 року № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

51. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 рік. Київ, 2016. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/555-2015-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2015-rik.html> (дата звернення 12.02.2024 р.).

52. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2016 рік. Київ, 2017. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/555-2016-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2016-rik.html> (дата звернення 12.02.2024 р.).

53. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік. Київ, 2018. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/555-2017-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2017-rik.html>

2017-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2017-rik.html (дата звернення 12.02.2024 р.).

54. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Київ, 2019. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/555-2018-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2018-rik.html> (дата звернення 12.02.2024 р.).

55. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Київ, 2020. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/555-2019-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2019-rik.html> (дата звернення 12.02.2024 р.).

56. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Київ, 2021. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf> (дата звернення 12.02.2024 р.).

57. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Київ, 2022. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf> (дата звернення 12.02.2024 р.).

58. Gini Coefficient by Country 2021. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country> (дата звернення 12.02.2024 р.).

59. Індекс Джині-2020 у світі: яким був розрив між багатим і бідним населенням. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/indeks-dzhyni-2020-sviti-yakym-buv-rozryv-mizh-bahatym-bidnym-naselennyam>

60. Human Development Index (HDI) by Country. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (дата звернення 12.02.2024 р.).

61. Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період

до 2026 року: Розпорядження КМУ від 27 грудня 2023 р. № 1207-р.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2023-%D1%80#Text>

62. Тютюник І.В., Гуменна Ю.Г. Тінізація фінансових потоків економічних суб'єктів: вартісний аспект. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 33. С. 208-212.

63. Турко Р.Ф. Аналіз досвіду Сполучених Штатів Америки та Німеччини у боротьбі з відмиванням доходів, здобутих незаконним шляхом, за допомогою банківської системи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. С. 268-275.

64. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

65. Севрук В.Г. Правоохоронні органи, які здійснюють протидію злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: український та міжнародний досвід [Текст]. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 995-1005.

66. Севрук В. Г. Зарубіжний досвід використання інформаційно-аналітичного забезпечення під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 63-64.

67. Копиця І. М. Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. 2013. № 2. С. 240-246.

68. Колдовський М.В. Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків. *Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. пр.* № 1 (4). Д. : ДУЕП, 2008. С. 26-32.

69. Тарасенко О.С. Окремі засади адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 575-579.

70. Економічна правда. Економіка війни: щит для промисловості, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/30/684911/>.

71. А. Ya. Kuznetsova, & N. P. Pohorelenko. (2021). Механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(33), 37-47.

72. Черниш, О., Курилюк, Ю., Коломієць, В., Томчук-Пономаренко, Н., & Савчук, А. (2023). Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах воєнного часу: відповідь на сучасні виклики. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(50), 282-297.